

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН**

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

*Навчально-методичні рекомендації
до семінарських та практичних занять*

*для здобувачів вищої освіти III курсу денної та заочної форми навчання
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Спеціальність: 262 Правоохоронна діяльність*

Дніпро – 2025

УДК 347.44
Д 59

*Схвалено Науково-методичною радою
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 20.11.2024 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Леонід МОГІЛЕВСЬКИЙ, проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Валентин МЕЛЬНИК, адвокат Адвокатського об'єднання «Адвокатська компанія «Мельник і Квашин», кандидат юридичних наук, доцент.

УКЛАДАЧІ:

Володимир КИЯН, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Наталія ОБУШЕНКО, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Олександра НЕСТЕРЦОВА-СОБАКАРЬ, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Лілія ФОКША, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Д 59 Киян В. Я., Обушенко Н. М., Нестерцова-Собакарь О. В., Фокша Л. В. Договірне право: навч.-метод. реком. до семінар. та практ. занять для здоб. вищ. освіти III курсу ден. та заоч. форми навч. Дніпро : ДДУВС, 2025. 92 с.

Навчально-методичні рекомендації до семінарських та практичних занять відповідають темам, які передбачені навчальним планом з дисципліни «Договірне право», розроблені та підготовлені відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня в Дніпровському державному університеті внутрішніх справ, галузь знань 26 «Цивільна безпека» спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОГОВІРНЕ ПРАВО»	8
ТЕМА 1. Договірне право: поняття, предмет, метод, його місце в системі галузі цивільного права. Система договорів: загальна характеристика.....	10
ТЕМА 2. Виконання договорів.....	16
ТЕМА 3. Види забезпечення виконання договорів.....	22
ТЕМА 4. Відповідальність за порушення договорів.....	29
ТЕМА 5. Договори про передачу майна у користування та власність.....	34
ТЕМА 6. Договори про надання послуг.....	38
ТЕМА 7. Банківські договори.....	44
ТЕМА 8. Загальноцільові договори.....	53
ТЕМА 9. Господарське договірне право: поняття, предмет, метод.....	62
ТЕМА 10. Господарські договори.....	71
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	81
КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ	84
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	88

ПЕРЕДМОВА

Процеси становлення України, як правової держави, з орієнтиром на європейську модель та світовий стандарт, характерні для країни із розвинутими інститутами демократії, що спричиняє потрібність гармонізації, а в поодиноких випадках і уніфікації національного законодавства передусім із законодавством держав Європейського Союзу. До того ж, розвиток зовнішньоекономічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання різних ступенів істотно посилює необхідність гармонізації. Слід відмітити, що для європейської спільноти доволі притаманні процеси гармонізації та уніфікації права держав-учасниць. Впровадження міжнародно-правових шаблонів у національну правову систему визначає не тільки опанування закономірностей генезису світової правової системи, особливостей та специфіку «правових сімей» враховуючи ще й вітчизняну правову доктрину, менталітет, українські правові традиції, але й пізнання певних правових концепцій та постулатів, які супроводжують ці беззаперечні критерії.

Договірне право можна сформулювати як систему правових норм, які містяться у Цивільному кодексі України, Господарському кодексі, а також у законах і підзаконних нормативних актах, які розкривають: принципи і суть договірних відносин; зміст договору, який деталізує права та обов'язки сторін; норми, які регулюють укладення, зміну та розірвання договору; порядок реалізації договірних зобов'язань; правові наслідки невиконання та неналежного виконання договірних зобов'язань та застосування норм матеріального права щодо способів захисту порушених прав сторін за договором.

Значним та вагомим стосовно загальної характеристики принципів договірного права є питання щодо принципу належного і реального виконання зобов'язань. У науковій літературі аргументується логічний підсумок, що принцип належного виконання зобов'язань, має особливе значення і згідно зі ст. 526 Цивільного кодексу України визначає реалізацію зобов'язання відповідно до умов договору, вимог Цивільного кодексу та інших нормативно-правових актів цивільного законодавства, а за відсутності таких обставин та норм, відповідно до звичаїв ділового обороту або інших норм та вимог, що беззаперечно ставляться.

Сьогодення відзначається розширенням межі договірного регулювання суспільних відносин, зростанням значення договору, його важливостю, як одного із ключових та актуальних джерел цивільного і господарського права, що зобов'язує розширеного і детального вивчення курсу договірного права здобувачами вищої освіти зі спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність».

Навчальна дисципліна «Договірне право» є ґрунтовним компонентом освітньо-професійної програми зі спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» галузі знань 26 «Цивільна безпека» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, що вказує на величезну роль договору як юридичного факту і що зумовлює цивільно-правові та господарські-правові зобов'язання, як багатогранного регулятора господарських і цивільних відносин. Необхідність

викладання дисципліни «Договірне право» направлена на здобуття обсягу правових знань, невіддільно поєднаних із професійною юридичною діяльністю. Опанування навчальної дисципліни сприятиме розвиненню конструктивних навиків стосовно правового забезпечення економічних механізмів, встановлення відповідності діяльності господарюючих суб'єктів та фізичних осіб щодо вимог чинного законодавства, яке визначає систему правил стосовно укладання, виконання та припинення цивільних та господарських договорів.

Мета дисципліни «Договірне право» полягає у визначенні, розкритті основних, суттєвих категорій і самої структури договірного права та законодавства у цій галузі, головних напрямків його розвитку і використання норм чинного законодавства стосовно зміни та розірвання договорів судами та іншими правозастосовними органами. Засвоєння договірного права має на меті отримання здобувачами вищої освіти досконалого вміння щодо роботи з нормативно-правовим матеріалом, здатності вирішувати визначені правові обставини, які утворюються у сфері договірних відносин на основі національного та міжнародного законодавства. Крім того, здобувачі вищої освіти мають вивчати, розглядати та досліджувати правозастосовчу практику, судові ухвали, рішення, постанови та рішення органів державної влади в частині, яка стосується регулювання договірних відносин.

Навчальна дисципліна «Договірне право» має міждисциплінарні ознаки та об'єднує знання з іншими правовими дисциплінами. За структурно-логічною схемою програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти дисципліна тісно поєднана з такими предметами, як: «Теорія держави і права», «Конституційне право», «Римське право» «Господарське право», «Цивільне право», «Трудове право», «Правове регулювання захисту прав споживачів» і є послідовним та ефективним продовженням ґрунтовного вивчення наступних дисциплін: «Цивільне та торговельне право зарубіжних країн», «Міжнародне приватне право» «Актуальні проблеми міжнародного приватного права», «Актуальні проблеми цивільного законодавства».

Інститути договірного права у Цивільному кодексі, беручи до уваги його головні положення і принципи, встановлюють перед цивільно-правовою доктриною актуальні методологічні проблеми, які зумовлюють необхідність конструктивного переосмислення суджень, теорії та системи поглядів і спричиняють необхідність врахування позитивного та ефективного досвіду зарубіжних країн, що обумовлено процесом приєднання держави до європейських правових еталонів і прагненням до гармонізації національного законодавства з правом європейського співтовариства. Заразом усвідомлення цих засад, їх продуктивне і результативне використання повинні сприяти створенню стабільної судової практики в сфері даної галузі, а також реалізації і захисту суб'єктивних прав учасників суспільних відносин.

У Дніпровському державному університеті внутрішніх справ здобувачам вищої освіти (рівень вищої освіти: перший бакалаврський, спеціальність 262 Правоохоронна діяльність) дисципліна «Договірне право» викладається у II семестрі. «Договірне право» спрямовує на повне і детальне вивчення основних теорій договору, опануванню класифікації умов договору з

ретельним засвоєнням його динаміки, тобто укладання, зміни та розірвання. Навчальна дисципліна розкриває значення договору як головного регулятора, який опосередковує відносини економічного обміну в умовах ринкової економіки і надає можливість його суб'єктам з доцільністю та продуктивністю вибудовувати свої взаємовідносини.

Предмет навчальної дисципліни «Договірне право» відображає як комплекс норм, за допомогою якого відбувається регулювання діяльності учасників договірних відносин, насамперед суб'єктів господарювання, так і систему нормативно-правових актів, з відповідними нормами, щодо регулювання порядку та правил укладення, зміни та розірвання договорів. Норми договірного права регулюють і зобов'язання, що утворюються у сторін після укладання договору. Гарантією мінімізації будь-яких спірних питань і ризиків невиконання чи порушення зобов'язань та домовленостей виступає правильно укладений договір. Здобуток знань з договірного права, досконале вивчення і розуміння правової природи і змісту договірних відносин, це ґрунтовний та ефективний крок до майбутньої професії фахівця у галузі права.

Навчально-методичні рекомендації з дисципліни «Договірне право» є ключовою складовою для формування у здобувачів вищої освіти здатності твердо засвоїти договірну термінологію, формуючи таким чином у здобувачів вищої освіти професійне юридичне мислення. В навчально-методичних рекомендаціях сформульовані вказівки щодо ретельної підготовки до кожних семінарських і практичних занять відповідно до тем, які виносяться на курс вивчення дисципліни; викладений чіткий і стислий опис теоретичної частини з відповідними питаннями, які розкривають зміст теми, практичні завдання, задачі, оволодіння та розбір, вникаючи в деталі, яких сприяє всебічному розгляду визначеної теми у науковій, навчально-методичній літературі, законодавчих актах та судової практики, з'ясовуючи зміст і проблемні питання задачі. Означені напрямки з досліджуваних тем для написання рефератів та схем, окреслені плани з індивідуальної та самостійної роботи. Перелік літератури наповнений науковими виданнями, національними законодавчими актами, міжнародно-правовими актами, підзаконними нормативними актами та судовими рішеннями, крім того до структури навчально-методичних рекомендацій належать критерії та засоби оцінювання успішності навчання, а також основні питання, які охоплюють обсяг засвоєння навчального матеріалу з дисципліни «Договірне право», підсумовані контролем з перевірки знань – заліком.

Методи навчання з дисципліни «Договірне право» це взаємодія між викладачем і здобувачами вищої освіти, у процесі яких здійснюється передача та оволодіння знань, умінь і навичок, до них належать:

1. *За характером викладення навчального, дидактичного матеріалу: словесні, практичні, наочні.*

2. *За характером організації опанування дисципліни, поділяються на методи: організації та виконання навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання, заохочення і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; контролю та самоконтролю у процесі навчання; подвійні або бінарні.*

3. *За логікою сприймання та опанування навчального матеріалу: репродуктивні, індуктивно-дедукційні, дослідницькі, прагматичні та проблемні.*

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Договірне право» у здобувачів вищої освіти повинні бути сформовані чіткі спеціальні компетентності:

- Здатність аналізувати теоретичні положення стосовно договорів і їх класифікації.

- Здатність використовувати систему нормативно-правових актів що унормовують, з врахуванням особливостей і специфіки, укладання, зміну та припинення договорів.

- Здатність застосовувати порядок роботи з договорами як одного з основних і провідних напрямків практичної діяльності юриста, що надає дозвіл на швидке прийняття відповідних рішень у сучасних ринкових відносинах.

- Здатність до розробки і формування результативних проектів цивільно-правових і господарсько-правових договорів, які відповідають сучасним вимогам суб'єктів договірних відносин.

- Опанування правил та порядку укладення, зміни та розірвання договорів, з акцентом на особливість правового регулювання договірних відносин, з відповідністю до вимог щодо суб'єктів господарської діяльності.

- Вміння грамотно укладати різні види договорів та здатність до справедливого вирішення спорів, при порушенні прав та законних інтересів у договірних відносинах.

- Здатність до здійснення професійної діяльності на високому рівні, у відповідності до національного законодавства.

Основні завдання:

- сформулювати теоретичні знання стосовно основних категорій, суджень і правових механізмів договірного права; розуміння і аналіз основних напрямів розвитку договірного права;

- сформулювати вправність майстерно опрацьовувати нормативно-правові акти, які регулюють відносини, пов'язані з укладенням, зміною і розірванням цивільно-правових і господарсько-правових договорів;

- розуміння основних положень національного законодавства, що регулює договірні відносини та уміння працювати з матеріалами судової практики;

- опанування наукових підходів щодо розв'язання актуальних проблем правового регулювання договірних відносин;

- уміння надати правову оцінку ситуації і застосувати набуті знання стосовно вирішення конкретної обставини.

Навчально-методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Договірне право» розроблені для здобувачів вищої освіти очної та заочної форми навчання Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОГОВІРНЕ ПРАВО»

Освітній ступінь: бакалавр **Спеціальність:** 262 Правоохоронна діяльність
Форма навчання: ДЕННА **Обсяг:** 4 кредити ЄКТС (120 годин).

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Курс 3

№ теми	Назва теми	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна робота
			Всього	Лекції	Семінари	Практ. заняття	
1	Договірне право: поняття, предмет, метод, його місце в системі галузі цивільного права. Система договорів: загальна характеристика	14	4	2	2		10
2	Виконання договорів	14	4	2		2	10
3	Види забезпечення виконання договорів	14	4	2		2	10
4	Відповідальність за порушення договорів	14	4	2	2		10
5	Договори про передачу майна у користування та власність	16	6	2	2		10
6	Договори про надання послуг	16	6	2		2	10
7	Банківські договори	11	6	2	2		5
8	Загальноцільові договори	7	2	2		2	5
9	Господарське договірне право: поняття, предмет, метод	7	2	2	2		5
10	Господарські договори.	7	2	2		2	5
	<i>Разом за семестр</i>	120	40	20	10	10	80
	Форма підсумкового контролю	залік					

ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОГОВІРНЕ ПРАВО»

Освітній ступінь: бакалавр **Спеціальність:** 262 Правоохоронна діяльність
Форма навчання: ЗАОЧНА **Обсяг:** 4 кредити ЄКТС (120 годин).

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Курс 3

№ теми	Назва теми	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна робота
			Всього	Лекції	Семінари	Практ. заняття	
1	Договірне право: поняття, предмет, метод, його місце в системі галузі цивільного права. Система договорів: загальна характеристика	14	4	2	2		10
2	Виконання договорів	10					10
3	Види забезпечення виконання договорів	14	4	2	2		10
4	Відповідальність за порушення договорів	10					10
5	Договори про передачу майна у користування та власність	14	4	2	2		10
6	Договори про надання послуг	10					10
7	Банківські договори	10					10
8	Загальноцільові договори	12					12
9	Господарське договірне право: поняття, предмет, метод	14	2		2		12
10	Господарські договори.	12					12
	<i>Разом за семестр</i>	120	14	6	8		106
	Форма підсумкового контролю	залік					

ТЕМА 1. ДОГОВІРНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТОД, ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА. СИСТЕМА ДОГОВОРІВ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Семінарське заняття № 1 – 2 год.

План:

1. Поняття та значення системи договорів.
2. Критерії формування системи договорів.
3. Принципи побудови системи договорів.
4. Змішані договори.
5. Поняття змішаного договору.
6. Види змішаних договорів.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Система договорів – це сукупність юридичних договорів, що складають основу цивільного обігу і є результатом взаємодії між сторонами з приводу виникнення, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. Система договорів є важливим елементом договірного права, яке регулює правовідносини, що виникають із договорів.

Договір є основною підставою для виникнення зобов'язань між сторонами, і в цивільному праві він займає центральне місце. Договором є домовленість двох або більше сторін, що спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Договір являє собою різновид правочину, але при цьому слід враховувати що поняття «правочин» є більш широким, ніж поняття «договір».

Формування системи договорів базується на ряді критеріїв, які дозволяють класифікувати їх за різними ознаками. Серед основних критеріїв виділяються:

- форма договору: система договорів може включати як усні, так і письмові договори, а також акти, що підтверджують правовідносини між сторонами;
- тип зобов'язань: договори можна класифікувати залежно від типу зобов'язань, наприклад, відплатні та безоплатні, консенсуальні (за яких договір набирає чинності після досягнення згоди) та реальні (які вступають в силу тільки після виконання певних умов, наприклад, передача майна);
- предмет договору: за предметом угоди договори можуть бути поділені на купівлю-продаж, оренду, підряд, позики, дарування та інші;
- часовий аспект: договори також класифікуються в залежності від того, чи є вони одноразовими (наприклад, купівля-продаж) чи тривають певний час (наприклад, оренда або трудовий договір).

Принципи побудови системи договорів є важливими для її правильного функціонування та ефективного застосування у правовій системі. Основні принципи побудови системи договорів включають:

- свобода договору: це основоположний принцип, що дозволяє сторонам визначати умови угоди на свій розсуд, якщо ці умови не порушують закону. Свобода договору передбачає також можливість вільного вибору контрагента;

- принцип добросовісності та розумності: сторони договору повинні діяти добросовісно і не зловживати своїми правами;

- принцип юридичної рівності: усі учасники договору мають рівні права та обов'язки, незалежно від їх статусу чи фінансового становища;

- принцип дотримання форми: для деяких видів договорів закон передбачає обов'язкову письмову форму, яку необхідно дотримуватись для їх дійсності;

- принцип стабільності правовідносин: після укладення договору, сторони повинні виконувати свої зобов'язання в межах передбачених умов та термінів.

Одним з основних принципів, що регулюють договірні відносини, є свобода договору. Важливим елементом договору є згода сторін. Свобода договору передбачає можливість вільного вибору контрагента.

Сторони мають свободу у виборі типу договору. Вони можуть укласти договір, що прямо передбачений Цивільним кодексом України або іншим нормативно-правовим актом, а також змішаний договір, який поєднує елементи кількох видів договорів.

Змішаний договір – це такий договір, який включає елементи різних видів договорів і має специфічні умови, що відповідають потребам сторін. Наприклад, у змішаному договорі можуть поєднуватися елементи договору купівлі-продажу та оренди. Основною рисою змішаних договорів є те, що вони не підпадають під конкретну правову категорію договору, а складаються з кількох юридичних інститутів, регульованих різними нормами цивільного законодавства.

Надайте визначення таких понять:

Договір, правочин, змішаний договір, консенсуальний договір, реальний договір, відплатний договір, іменний договір, безіменний договір, багатосторонній договір, міновий договір, алеаторний договір, акцесорний договір, публічний договір, договір приєднання, попередній договір, змішаний договір.

Скласти схеми:

- Критерії формування системи договорів;
- Класифікація договорів;
- Принципи побудови системи договорів;
- Ознаки та особливості змішаних договорів;
- Види змішаних договорів.

Теми для написання рефератів:

1. Загальна характеристика договірного права.
2. Джерела договірного права України.
3. Поняття та значення договору.
4. Зміст принципу свободи договору.
5. Поняття та особливості публічного договору.
6. Особливості договору приєднання.
7. Поняття та сфера застосування попереднього договору.
8. Співвідношення договору та закону в правовому регулюванні договірних відносин.
9. Поняття і принципи класифікації договорів.
10. Інтегровані (змішані) та нетипові договори. Поняття, класифікація та ознаки.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняття «договір».
2. Чи тотожні поняття «правочин» і «договір»? Розкрийте зміст цих категорій.
3. В чому полягає зміст свободи договору?
4. Зазначте основні критерії класифікації системи договорів.
5. В чому полягає зміст договору на користь третьої особи?
6. Розкрийте зміст алеаторного договору.
7. Які групи цивільно-правових договорів виділяють за правовими наслідками?
8. Зазначте основні принципи побудови системи договорів.
9. Який порядок укладення змішаних договорів?
10. Які особливості виконання змішаних договорів.

Тестові завдання:

- 1. Що таке система договорів у цивільному праві?**
 - А) Сукупність всіх правочинів, що укладаються між сторонами.
 - Б) Система правових норм, які регулюють укладання та виконання договорів.
 - В) Комплекс цивільних відносин, що виникають на основі договорів.
 - Г) Всі вище згадані варіанти.
- 2. Як визначається основне призначення системи договорів?**
 - А) Забезпечення стабільності цивільного обороту.
 - Б) Створення ефективних засобів для укладання договорів.
 - В) Регулювання державних контрактів.
 - Г) Створення стандартів для правових процедур.

3. Який з наступних договорів є основним у системі цивільних договорів?

- А) Договір дарування.
- Б) Договір купівлі-продажу.
- В) Договір найму.
- Г) Договір оренди.

4. Що є ознакою поділу договорів на групи?

- А) Характер зобов'язань, що виникають із договору.
- Б) Місце укладення договору.
- В) Час укладання договору.
- Г) Формальність договору.

5. Який договір є двостороннім?

- А) Договір купівлі-продажу.
- Б) Договір дарування.
- В) Договір безоплатного користування.
- Г) Договір поруки.

6. Який із наведених договорів належить до договорів, що виникають за участю посередника?

- А) Договір дарування.
- Б) Договір комісії.
- В) Договір оренди.
- Г) Договір купівлі-продажу.

7. Який із наведених договорів є одностороннім?

- А) Договір позики.
- Б) Договір дарування.
- В) Договір купівлі-продажу.
- Г) Договір найму.

8. Яка із наведених характеристик відноситься до договору?

- А) Він завжди укладається в письмовій формі.
- Б) Він створює тільки правовідносини, а не обов'язки.
- В) Він може бути укладений усно, якщо закон не вимагає іншого.
- Г) Він не потребує виконання жодних зобов'язань.

9. До яких договорів відносяться договори, що укладаються між особами для досягнення спільної мети?

- А) Публічні договори.
- Б) Договори, що не мають юридичної сили.
- В) Договори про співпрацю.
- Г) Змішані договори.

10. Який із наступних принципів є основним при укладанні договору?

- А) Свобода договору.
- Б) Публічність договору.
- В) Зобов'язання без права вибору.
- Г) Невизначеність зобов'язань.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Навчальна література:

1. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Харків : Право, 2020. Т. 1. 656 с.
2. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Харків : Право, 2021. Т. 2. 816 с.
3. Вавженчук С. Я. Договірне право: підручник : у 2 т. Харків : Право, 2022. Т. 1. 632 с.
4. Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2023. 308 с.
5. Шишка Р. Б. Цивільне право України: підручник: у 2 част. К. : Вид-во Ліра-К, 2018. Ч. 1. 736 с.
6. Щербина В. С., Рєзнікова В. В. Господарське право (Загальна частина): підручник. К. : Вид-во Ліра-К, 2023. 588 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Антонюк Н. О., Гринишин О. А. Кримінально-правова охорона свободи договору: монографія. К. : Алерта, 2020. 246 с.
2. Беяневич О. А. Про види джерел господарського договірнього права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 10. С. 46-55.
3. Боднар Т. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
4. Воловенко І. Неточності при складанні господарських договорів. *Довідник економіста*. 2017. № 2. С. 53-55.
5. Гетьман А. П., Борисовоа В. І. Договір як універсальна правова конструкція: монографія. Харків : Право, 2022. 432 с.
6. Дзера О. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер. 2020. 891 с.
7. Дзера О. В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посібник для студ. вузів. К. : Юрінком Інтер. 2019. 1200 с.

8. Євстігнєєв А. Істотні умови договору за Цивільним та Господарським кодексами: порівняльний аспект. *Юридичний журнал*. 2016. № 1. С. 22-23.
9. Єфімов О. Господарський та цивільно-правовий договори у підприємницькій діяльності. *Аудитор України*. 2019. № 9/10. С. 59-63.
10. Єфремова І. І., Ломакіна І. Ю. Принципи свободи договору і рівності сторін у договірному праві України та ЄС. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. № 2(54). С. 60-66.
11. Жилінкова І. В. Договірне право: консп. лекцій. Харків : НЮАУ, 2018. 116 с.
12. Коваленко І. А. Змішані та непоіменовані договори в міжнародній торгівлі. *Innovations and prospects of world science: proceedings of X International scientific and practical conference* (Vancouver, Canada, 25-27 May 2022). Vancouver, Canada : Perfect Publishing, 2022. Pp. 886-892.
13. Менджул М. В. Свобода договору та її межі: відповідальність цивільного законодавства України європейським підходам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 69. С. 114-117.
14. Шемшученко Ю. С., Шевченко Я. М. Договір у цивільному і трудовому праві: довідник. К. : Юридична книга, 2020. 280 с.

ТЕМА 2. ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Поняття та принципи виконання договору.
2. Суб'єкти виконання договору.
3. Виконання договору належними сторонами.
4. Заміна осіб у договірному зобов'язанні: поняття, випадки обмеження.
5. Місце, строк та спосіб виконання договору.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Виконання договору є ключовим етапом у реалізації цивільно-правових відносин, яке передбачає здійснення сторонами дій або утримання від дій, спрямованих на виконання прав і обов'язків, що виникають з договору. Зазначене поняття охоплює як виконання зобов'язань боржником, так і прийняття виконання кредитором. Виконання договору передбачає не лише передачу майна чи виконання певної роботи, а й задоволення інтересів сторін на основі досягнутого консенсусу.

При виконанні договору важливими є дотримання принципів реального і належного виконання зобов'язання.

Принцип реального виконання зобов'язання передбачає, що боржник зобов'язаний вчинити саме ті дії, які є об'єктом договору. Тобто, обов'язок має виконуватися в натурі, згідно з умовами договору.

Принцип належного виконання зобов'язання, згідно з яким боржник зобов'язаний виконати зобов'язання у відповідності до умов договору, цивільного законодавства, а також звичаїв ділового обороту або вимог, які загалом ставляться в таких ситуаціях. Цей принцип підтверджує необхідність виконання обов'язків у відповідності з усіма юридичними нормами, що регулюють дане питання.

Договір є обов'язковим для виконання сторонами (ст. 629 ЦК). Виконання договірних зобов'язань повинно відповідати умовам договору, загальним положенням про виконання зобов'язань, що містяться в главі 48 ЦК, а також спеціальним правилам для окремих видів зобов'язань.

Виконання договірної зобов'язання – це вчинення боржником на користь кредитора або третьої особи певних дій, що становлять предмет виконання договірної зобов'язання. Суб'єктами виконання зобов'язання є кредитор і боржник. Виконання зобов'язання вважається належним, якщо воно здійснене належними суб'єктами, у встановлений спосіб, у належному місці та в строк, визначений договором. Зазвичай, боржник зобов'язаний виконати своє зобов'язання, а кредитор – прийняти виконання (ч. 1 ст. 527 ЦК).

Предметом виконання є конкретна річ, робота чи послуга, або певна грошова сума, яку боржник повинен передати, виконати, надати чи сплатити відповідно до умов договору на користь кредитора або третьої особи.

Предмет виконання залежить від виду зобов'язання та має відповідати вимогам, що встановлюються договором або законом, а за їх відсутності – вимогам, що звичайно ставляться.

Місце виконання договору є важливим аспектом, оскільки відповідно до ст. 532 ЦК України, якщо місце виконання не визначено договором, воно має бути визначене відповідно до загальних положень цього Кодексу. Зазвичай місце виконання вказується у самому договорі, але за відсутності такої умови, за загальними правилами, зобов'язання має виконуватись за місцем знаходження боржника.

Що стосується способу виконання, то це визначений в договорі порядок вчинення дій щодо виконання зобов'язань. Так, для виконання договору купівлі-продажу це може бути передача товару в певний термін, для договору надання послуг – надання послуги в належному вигляді.

Сукупність знань, які мають бути напрацьовані під час заняття:

- поняття виконання зобов'язання;
- загальні принципи і умови виконання зобов'язань;
- суб'єкти виконання договору;
- місце виконання договору;
- способи виконання договору;
- підстави заміни сторін у договірному зобов'язанні. Випадки обмеження зміни осіб.

Уміння, які мають бути вироблені під час заняття:

- розкрити умови виконання зобов'язань;
- розкрити принципи виконання зобов'язань;
- розкрити підстави і порядок заміни сторін у договірному зобов'язанні;
- розкрити суть і особливості способів виконання договору.

Завдання 1. Фізична особа підприємець Мосійчук К. підписав договір з ТОВ «ТехноЛідер» на постачання 100 одиниць комп'ютерної техніки за погодженою ціною. У договорі зазначено, що поставка повинна бути здійснена протягом 10 днів після підписання, але ТОВ «ТехноЛідер» затримала доставку на 3 дні, посилаючись на затримки у виробництві. ФОП Мосійчук К. вирішив стягнути штраф за кожен день затримки, навіть не намагаючись вирішити питання мирним шляхом.

Який принцип виконання зобов'язань був порушений ТОВ «ТехноЛідер»?

Чи може «ТехноЛідер» зменшити розмір штрафу або уникнути його стягнення?

Завдання 2. Компанія «БудІнвест» уклала договір з клієнтом на виконання будівельних робіт, де зазначено, що всі роботи повинні бути завершені до 30 квітня. Однак через несприятливі погодні умови, роботи були завершені тільки 15 травня. Клієнт вимагає компенсацію за порушення строків і погоджується на виконання робіт тільки після повернення обумовлених коштів.

Як принцип виконання зобов'язань у строк впливає на поведінку «БудІнвест»?

Чи має право клієнт вимагати компенсацію за порушення строків виконання договору?

Як компанія «БудІнвест» може виправдати затримку і уникнути штрафних санкцій?

Завдання 3. Компанія «БудЕксперт» підписала договір з клієнтом на проведення ремонту офісного приміщення. У договорі зазначено, що роботи мають бути виконані протягом 2 місяців. Через місяць після початку робіт «БудЕксперт» почала зволікати з виконанням, що викликало невдоволення клієнта. Клієнт звернувся до суду з вимогою про компенсацію збитків через порушення строків.

Надайте правову оцінку ситуації. Які права має клієнт у разі порушення строків виконання робіт?

Чи є у компанії «БудЕксперт» можливість відтермінувати виконання робіт, і якщо так, то на яких підставах?

Які можуть бути наслідки для «БудЕксперт» у разі невиконання умов договору підряду?

Завдання 4. Що слід вважати неналежним виконанням (невиконанням) умов договору про надання послуг?

Наведіть приклади.

Завдання 5. Підприємець Петров отримав замовлення від компанії «Техно-Інвест» на поставку партії комп'ютерних комплектуючих. В договорі зазначено, що постачання повинно бути здійснене до 1 грудня. Петров замовив необхідні деталі в іншого постачальника, однак товар затримався на складі, і він зміг відправити його лише 3 грудня. Компанія «Техно-Інвест» вимагає штраф за порушення термінів поставки.

Дайте правову оцінку ситуації. Чи є підстави для стягнення штрафу з підприємця Петрова?

Які права має компанія «Техно-Інвест» у випадку порушення строків поставки?

Як ФОП Петров може захистити свої інтереси у цьому випадку?

Завдання 6. Організація «Логістика» орендує складські приміщення у ТОВ «Будсервіс» на підставі договору оренди. У договорі зазначено, що орендар має право на використання приміщення до кінця поточного року з можливістю продовження строку договору за погодженням сторін. Однак, у середині грудня орендодавець повідомив, що планує здати приміщення іншому орендарю з 1 січня. «Логістика» не погоджується з таким рішенням.

Які права має орендар «Логістика» на момент зміни умов договору оренди?

Чи має орендодавець право розірвати договір оренди без попередження?

Як «Логістика» може захистити свої інтереси в даному випадку?

Завдання 7. Компанія «ТехноМаркет» уклала договір з ТОВ «ІнтерТех» на постачання комп'ютерної техніки. Через рік після укладення договору ТОВ «ІнтерТех» була продана іншому підприємцю – ТОВ «ПроТех». ТОВ «ПроТех» хоче продовжити виконання зобов'язань за попереднім договором, однак «ТехноМаркет» сумнівається в надійності нового контрагента.

Чи може ТОВ «ПроТех» стати стороною договору замість ТОВ «ІнтерТех»?

Які умови повинні бути виконані для того, щоб така заміна була законною?

Як компанія «ТехноМаркет» може захистити свої інтереси, якщо не бажає продовжувати співпрацю з новим підприємцем?

Завдання 8. Михайло позичив гроші Олександрю, уклавши договір позики. Олександр не зміг повернути борг і запропонував замість себе нового боржника, свою компанію «Олександр Груп». Михайло згоден на таку заміну, але хоче, щоб всі умови договору залишались без змін.

Чи є можливість замінити боржника за договором позики без укладення нового договору?

Які умови повинні бути виконані для того, щоб зміна боржника була законною?

Що повинен зробити Михайло, щоб забезпечити свої інтереси у разі заміни боржника?

Завдання для самостійної роботи до Теми 2:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання до Теми 2:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.

5. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

6. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

8. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text/>

9. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

10. Про угоді про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1039-14>.

11. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21.04.1961 р. (Женева).

12. Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980 р. (Відень).

13. Уніфіковані правила стосовно договірних гарантій від 01.01.1978 р. (МТП).

14. Конвенція про представництво в міжнародній купівлі-продажу товарів від 17.02.1983 р. (УНІДРУА) (Женева).

15. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів від 01.01.1994 р.

16. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28.05.1988 р. (Оттава).

17. Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг від 28.05.1988 р. (Оттава).

18. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1959 р. (Відень).

Навчальна література:

1. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Харків : Право, 2020. Т. 1. 656 с.

2. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Харків : Право, 2021. Т. 2. 816 с.

3. Вавженчук С. Я. Договірне право: підручник : у 2 т. Харків : Право, 2022. Т. 1. 632 с.

4. Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2023. 308 с.

5. Шишка Р. Б. Цивільне право України: підручник: у 2 част. К. : Вид-во Ліра-К, 2018. Ч. 1. 736 с.

6. Щербина В. С., Резнікова В. В. Господарське право (Загальна частина): підручник. К. : Вид-во Ліра-К, 2023. 588 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Беляневич О. А. Про види джерел господарського договірною права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 10. С. 46-55.

2. Боднар Т. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2018. 896 с.

3. Гетьман А. П., Борисова В. І. Договір як універсальна правова конструкція: монографія. Харків : Право, 2022. 432 с.

4. Дзера О. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2020. 891 с.

5. Дзера О. В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посібник для студ. вузів. К. : Юрінком Інтер, 2019. 1200 с.

6. Євстігнєєв А. Істотні умови договору за Цивільним та Господарським кодексами: порівняльний аспект. *Юридичний журнал*. 2016. № 1. С. 22-23.

7. Єфімов О. Господарський та цивільно-правовий договори у підприємницькій діяльності. *Аудитор України*. 2019. № 9/10. С. 59-63.

8. Єфремова І. І., Ломакіна І. Ю. Принципи свободи договору і рівності сторін у договірному праві України та ЄС. *Вісник НТУУ «КПІ»*. 2022. № 2(54). С. 60-66.

9. Жилінкова І. В. Договірне право: консп. лекцій. Харків : НЮАУ, 2018. 116 с.

10. Луць В. Тенденції розвитку договірною права України в сучасних умовах. *Право України*. 2009. № 8. С. 8-11.

11. Менджул М. В. Свобода договору та її межі: відповідальність цивільного законодавства України європейським підходам. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 69. С. 114-117.

12. Ніколенко М. О. Господарсько-правове регулювання корпоративних договорів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Харків : НДІ ПЗІР НАПрН, 2021. 212 с.

13. Резнікова В., Дорошенко Л. Корпоративний договір як ефективний правовий засіб у механізмі корпоративного управління, його сутність та правова природа. *Право України*. 2022. № 4. С. 13-28.

14. Сигидин М. М. Корпоративний договір: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2016. 236 с.

15. Шемшученко Ю. С., Шевченко Я. М. Договір у цивільному і трудовому праві: довідник. К. : Юридична книга, 2020. Ч. 1. 280 с.

ТЕМА 3. ВИДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРІВ

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Види забезпечення виконання договору.
2. Форма правочину щодо забезпечення виконання договору.
3. Окремі види забезпечення виконання договору.
4. Неустойка. Поручка. Гарантія. Застава. Притримання. Завдаток. Страхування.

Методичні вказівки для підготовки до практичного заняття

Забезпечення виконання договору є важливою частиною цивільно-правових відносин, адже воно сприяє виконанню обов'язків сторонами та забезпечує захист прав і інтересів учасників договору. Забезпечення виконання зобов'язань може бути здійснено за допомогою різних правових засобів, які допомагають сторонам виконати договір або компенсувати збитки у разі невиконання або неналежного виконання зобов'язань.

Забезпечення виконання зобов'язань включає в себе комплекс заходів, за допомогою яких сторони цивільно-правових відносин взаємодіють для забезпечення належного виконання умов договору. Це досягається через загрозу певних дій, які можуть спричинити негативні майнові наслідки для боржника, незалежно від того, чи зазнає кредитор реальних збитків.

Види забезпечення виконання зобов'язань встановлюються в інтересах кредитора. У багатьох випадках вибір способу забезпечення виконання зобов'язання залежить від його суті або визначається імперативними нормами законодавства.

Види забезпечення зобов'язань умовно можна поділити на *зобов'язально-правові* (неустойка, поручка, гарантія та завдаток) та *речово-правові* (застава і притримання).

Форма правочину щодо забезпечення виконання договору є обов'язковою для того, щоб забезпечення мало юридичну силу. Ст. 205 ЦКУ передбачає існування двох форм правочину. У простій письмовій формі правочин можна вчинити шляхом складання певного документу (договору, довіреності), підписаного особами, які беруть участь у правочині.

Правочин вважається вчиненим у письмовій формі з нотаріальним посвідченням, якщо укладений документ завірений державним або приватним нотаріусом, або іншою посадовою особою, що уповноважена законом на вчинення нотаріальних угод.

Згідно з цивільним законодавством України, для укладення правочинів щодо забезпечення виконання договору, таких як застава, поручка або завдаток, необхідно дотримуватись письмової форми. У разі порушення цієї вимоги, такий правочин може бути визнаний недійсним. Наприклад, договір застави обов'язково повинен бути укладений у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, якщо це передбачено законом.

Неустойка є одним з найбільш поширених засобів забезпечення виконання зобов'язань. Вона представляє собою грошову суму, яку одна сторона зобов'язується сплатити іншій стороні у разі неналежного виконання або невиконання зобов'язань. Неустойка може бути визначена як штраф (фіксована сума за порушення) або пеня (суму, яка сплачується за кожен день прострочення).

Порука – це зобов'язання третьої особи (поручителя) відповісти за виконання боржником його зобов'язань перед кредитором. Порука може бути частковою або повною, залежно від того, яку частину боргу бере на себе поручитель. Порука надає кредитору додаткову гарантію виконання зобов'язань, зокрема у випадку, якщо боржник не в змозі виконати свої обов'язки.

Гарантія – це зобов'язання однієї сторони (гаранта), якою може виступати банк або інша фінансова установа, страхова організація, перед іншою стороною (бенефіціаром) виконати зобов'язання, якщо основний боржник (принципал) не виконає його самостійно.

Застава є одним з найбільш надійних засобів забезпечення виконання договору. Вона передбачає, що боржник або третя особа передає у володіння кредитора або третій стороні майно як забезпечення виконання зобов'язань. Якщо боржник не виконує своїх зобов'язань, кредитор має право звернути стягнення на заставлене майно. Застава може бути рухомою або нерухомою, в залежності від того, що саме передається в заставу.

Завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторові боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання (ст. 570 ЦКУ).

Притримання – це право утримувати майно до виконання боржником зобов'язання. Це може бути корисним для забезпечення виконання договору в разі, якщо одна зі сторін не виконує умови договору. Притримання майна відбувається на основі прямого договору між сторонами, і така форма забезпечення дозволяє кредитору отримати певну гарантію.

Страхування також є видом забезпечення виконання зобов'язань, оскільки воно дозволяє захистити сторони від можливих фінансових втрат.

Забезпечення виконання договору є важливою частиною договірних відносин і сприяє зниженню ризиків для сторін. Використання таких засобів забезпечення, як неустойка, порука, гарантія, застава, завдаток, притримання та страхування дозволяє сторонам договору знизити ймовірність невиконання або неналежного виконання зобов'язань, а також компенсувати можливі збитки.

Сукупність знань, які мають бути напрацьовані під час заняття:

- поняття та сутність забезпечення виконання зобов'язань у цивільному праві;
- мета та завдання забезпечення виконання зобов'язань;
- роль забезпечення виконання в цивільно-правових відносинах;
- основні види забезпечення виконання договору;
- правові основи і принципи забезпечення виконання договорів;
- практичне застосування забезпечення виконання договору.

Уміння, які мають бути вироблені під час заняття:

- розкрити зміст поняття забезпечення виконання зобов'язань;
- оформлення договорів забезпечення;
- визначення підстав для застосування забезпечення;
- підготовка позовів щодо невиконання зобов'язань, подання позовів про стягнення заборгованості або звернення стягнення на заставлене майно;
- порівняння видів забезпечення в українському та міжнародному праві;
- розв'язання конкретних практичних завдань щодо використання різних видів забезпечення виконання зобов'язань в умовах судових спорів;
- визначення оптимального виду забезпечення для різних видів договорів (наприклад, у договорі оренди майна, договорі купівлі-продажу).

Завдання 1. Власник підприємства (поручитель) підписав договір поруки за кредит, що надається його партнеру для придбання обладнання. Після того як партнер не зміг виконати зобов'язання по кредиту, банк звернувся до поручителя.

Які права має банк щодо поручителя за невиконання кредитних зобов'язань боржником?

Які вимоги щодо поруки має дотримуватися поручитель для зменшення ризику?

Визначте, чи може поручитель вимагати від боржника компенсацію за виконання зобов'язань.

Завдання 2. ТОВ «Техносервіс» взяло в кредит суму для розширення бізнесу, заставши в банк новий склад як заставу. Однак через півроку ТОВ не змогло виконати зобов'язання щодо погашення кредиту.

Опишіть, які кроки може здійснити банк для стягнення заборгованості на підставі застави.

Як має бути оформлений договір застави, щоб він мав юридичну силу?

У разі невиконання зобов'язань, чи може банк вимагати продаж заставленого майна, і за яких умов?

Завдання 3. ТОВ «Весна» уклало контракт на виконання будівельних робіт, де вказано, що у разі прострочення виконання робіт буде нарахована неустойка в розмірі 0,5 % від суми контракту за кожен день прострочення.

Як має бути прописано положення про неустойку в договорі для забезпечення її стягнення?

Що відбуватиметься, якщо підрядник не виконає умови договору в обумовлений термін?

Поясніть, чи можна змінювати розмір неустойки, якщо одна зі сторін не погоджується з його сумою?

Завдання 4. Власник ТОВ «Либідь» підписав договір з банком, в якому гарантується виконання зобов'язань боржником через поручительство, а також використання застави на майно підприємства для забезпечення повернення кредиту.

Як правильно оформити договір, який включає декілька видів забезпечення (порука і застава)?

Які переваги дає комбіноване використання поруки та застави для банку?

Як вирішується ситуація, якщо поручитель виконує зобов'язання, але заставлене майно боржника не покриває всю суму заборгованості?

Завдання 5. Компанія «Енергія» взяла кредит на закупівлю устаткування, зобов'язання за яким гарантувала поручитель ТОВ «Момент». У разі невиконання зобов'язань компанії «Енергія» поручитель не зміг виплатити заборгованість.

Які дії можуть вжити кредитор щодо поручителя?

Які права має поручитель для оскарження вимог кредитора, якщо він не погоджується з вимогами?

Як боржник може вплинути на ситуацію, щоб звільнити поручителя від відповідальності?

Завдання 6. ТОВ «Технопак» заклало свої офісні приміщення для забезпечення кредиту, але не змогли повернути кредит вчасно. Банк вирішив реалізувати заставлене майно для стягнення заборгованості.

Яка процедура звернення стягнення на заставлене майно у разі невиконання зобов'язань?

Як ТОВ «Технопак» може оскаржити продаж майна, якщо вважає його реалізацію неправомірною?

Які права має банк на отримання коштів від продажу заставленого майна?

Завдання 7. Підприємство уклало з банком договір, за яким воно закладає свої вантажні автомобілі в якості забезпечення виконання зобов'язань за кредитом на суму 300 000 грн.

Які основні аспекти має враховувати договір застави щодо рухомого майна (вантажні автомобілі)?

Як повинна бути здійснена реєстрація застави рухомого майна, щоб вона була законною?

Які можливі наслідки для підприємства, якщо не буде здійснено виконання зобов'язань?

Завдання 8. Компанія «Альянс» укладає з банком договір кредиту на суму 1 000 000 грн для розширення бізнесу. Для забезпечення виконання зобов'язань боржника, поручителем є фізична особа, керівник компанії «А», який бере на себе зобов'язання перед банком.

Детально опишіть, як порука забезпечує виконання зобов'язань.

Проаналізуйте правовий механізм реалізації поруки, якщо компанія «Альянс» не виконує свої зобов'язання перед банком.

Вкажіть, за яких умов поручитель може бути звільнений від виконання зобов'язань за договором поруки.

Завдання для самостійної роботи до Теми 3:

1. Складіть до даної теми тести, які будуть містити 15 питань (для кожного питання 4 варіанти відповіді).

Індивідуальні завдання до Теми 3:

1. Підготувати мультимедійну презентацію відповідно до теми.
2. Складіть до даної теми термінологічний словник.
3. Складіть договір застави майна.
4. Складіть договір поруки.
5. Складіть договір гарантії.
6. Складіть договір утримання майна.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 5.
5. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 3-4.
6. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28.
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36.
8. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>.
9. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30.
10. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 47.

11. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.

12. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

13. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12.

14. Про іпотечні облігації: Закон України від 22.12.2005 р. № 3273-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 16.

15. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#top>.

16. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань: Постанова Вищого господарського суду від 17.12.2013 р. № 14. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text>.

Навчальна література:

1. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Харків : Право, 2020. Т. 1. 656 с.

2. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. Харків : Право, 2021. Т. 2. 816 с.

3. Вавженчук С. Я. Договірне право: підручник : у 2 т. Харків : Право, 2022. Т. 1. 632 с.

4. Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2023. 308 с.

5. Шишка Р. Б. Цивільне право України: підручник: у 2 част. К. : Вид-во Ліра-К, 2018. Ч. 1. 736 с.

6. Щербина В. С., Резнікова В. В. Господарське право (Загальна частина): підручник. К. : Вид-во Ліра-К, 2023. 588 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Андрусів У. Б., Микита Т. В. Окремі питання становлення системи захисту прав суб'єктів приватного права (за матеріалами судової практики). *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: матер. наук.-практ. семінару (м. Львів, 13 листопада 2020 р.). С. 85-89. URL : https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/13_11_2020.pdf.

2. Боднар Т. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2018. 896 с.

3. Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Грабар Н. М., Дутко А. О., Юркевич Ю. М. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України: навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2021. 416 с.

4. Габріадзе М. Система цивільно-правової відповідальності за невиконання зобов'язання. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 85-92.
5. Гетьман А. П., Борисова В. І. Договір як універсальна правова конструкція: монографія. Харків : Право, 2022. 432 с.
6. Дзера І. О. Правова природа 3 % річних за статтею 625 ЦК України. *Наукові записки НаУКМА: Юридичні науки*. 2016. № 181. С. 116-120.
7. Дзера І. О. Санкції у цивільному праві України: проблеми теорії та судової практики: монографія. К. : ВД «Дакор», 2022. 540 с.
8. Дзера О. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2020. 891 с.
9. Дзера О. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1176 с.
10. Дзера О. В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посібник для студ. вузів. К. : Юрінком Інтер, 2019. 1200 с.
11. Жилінкова І. В. Договірне право: консп. лекцій. Харків : НЮАУ, 2018. 116 с.
12. Ільків О. В. Право притримання як вид забезпечувальних речових прав. *German International Journal of Modern Science*. 2021. № 16. С. 25-29.
13. Ільків О. В. Предмет застави як критерій диференціації заставних речових відносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. № 51. С. 92-96. URL : <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc51/21.pdf>.
14. Кот О. Способи захисту договірних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 13-18.
15. Пленюк М. Д. Юридичні факти як підстави виникнення цивільно-правових зобов'язань (теоретичні та практичні засади): дис. ... д-ра. юрид. наук. 2016.
16. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2018. 485 с.
17. Фоменко Я. Є. Особливості правового регулювання цивільно-правової відповідальності за невиконання грошових зобов'язань у контексті порівняння норм Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: матер. наук.-прак. семінару (м. Львів, 11 листопада 2021 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2021. С. 126-128.
18. Фоменко Я. Є. Проблеми одночасного стягнення штрафу та пені за порушення грошових зобов'язань (на прикладах із судової практики). *Проблеми приватного права в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу*: матер. наук.-прак. семінару (м. Львів, 4 жовтня 2019 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 132-135.
19. Фоменко Я. Є. Проблеми правового регулювання пені як виду цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 296-300.

ТЕМА 4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРІВ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Поняття, ознаки та функції відповідальності.
2. Поняття відповідальності за порушення договорів. Ознаки відповідальності.
3. Функції відповідальності.
4. Види відповідальності.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Юридична відповідальність як механізм забезпечення правопорядку та договірних відносин

Юридична відповідальність є одним із ключових механізмів забезпечення дотримання законності та правопорядку. Її сутність полягає у застосуванні санкцій до осіб, які порушили правові норми. Вона не лише виконує каральну функцію, але й спрямована на відновлення порушених прав, попередження нових порушень та підтримання соціальної справедливості.

Роль юридичної відповідальності у договірних відносинах. У сфері договірних правовідносин юридична відповідальність має особливе значення. Договори є основою багатьох правових взаємодій, встановлюючи правила та обов'язки сторін. Якщо одна зі сторін порушує умови договору, виникає необхідність відновлення балансу між учасниками. Тут юридична відповідальність виконує свою компенсаційну функцію: потерпіла сторона може вимагати відшкодування збитків, сплати неустойки або виконання зобов'язання в натурі.

Цивільний кодекс України у статті 611 закріплює основні способи реагування на порушення договірних зобов'язань. Це включає відшкодування збитків, які можуть бути як прямими (фактичні втрати), так і у формі упущеної вигоди – доходів, які потерпіла сторона могла б отримати при належному виконанні договору. Інший механізм – неустойка, що складається зі штрафу або пені, стимулює боржника виконувати зобов'язання вчасно.

Функції юридичної відповідальності. Юридична відповідальність виконує кілька функцій. Компенсаційна функція забезпечує відновлення майнового стану потерпілої сторони. Превентивна функція запобігає новим правопорушенням, оскільки загроза санкцій дисциплінує учасників правовідносин. Каральна функція реалізується через накладення санкцій на правопорушника, водночас формуючи повагу до правопорядку. Крім того, юридична відповідальність має регулятивну функцію, забезпечуючи стабільність договірних відносин.

Види юридичної відповідальності. Юридична відповідальність у договірних відносинах здебільшого є цивільно-правовою. Вона полягає у відшкодуванні збитків, сплаті неустойки або інших санкцій, передбачених договором чи законом. Однак відповідальність може мати й інші форми:

Кримінальна відповідальність застосовується у разі вчинення кримінальних правопорушень, таких як розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а також заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство).

Адміністративна відповідальність виникає у разі порушення адміністративних норм, наприклад, невиконання умов договору з державними органами.

Дисциплінарна відповідальність стосується трудових відносин і накладається на працівників за порушення трудових обов'язків.

Матеріальна відповідальність зобов'язує працівника відшкодувати завдану роботодавцю шкоду, наприклад, у разі втрати матеріальних цінностей.

Форми відповідальності можуть змінюватися залежно від характеру правопорушення. Наприклад, за порушення фінансових зобов'язань настає фінансова відповідальність, яка передбачає штрафи або пеню.

Вплив форс-мажорних обставин. Особливе місце займають форс-мажорні обставини – ситуації, які сторона не могла передбачити або уникнути (стихійні лиха, війна, пандемії). Форс-мажор звільняє від відповідальності за невиконання зобов'язань, проте не скасовує їх повністю, а може лише змінити строки виконання або умови договору.

Значення юридичної відповідальності. Юридична відповідальність відіграє ключову роль у підтриманні правопорядку та забезпеченні стабільності договірних відносин. Вона не лише гарантує дотримання умов договору, а й формує повагу до закону. Чітке визначення підстав і механізмів відповідальності дозволяє ефективно захищати свої права та забезпечує справедливість у правовідносинах.

Юридична відповідальність – це не лише покарання, а й механізм, який сприяє розвитку правової культури та підтримці довіри між сторонами. Її реалізація є необхідною умовою існування сучасного правового суспільства.

Надайте визначення таких понять:

Порушення договору, відповідальність за порушення договору, збитки, неустойка (штраф, пеня), форс-мажор, упущена вигода, позовна давність

Скласти схеми:

- Типи порушень договорів і їх наслідки;
- Механізм застосування неустойки: штраф і пеня;
- Порядок відшкодування збитків;
- Форс-мажор і звільнення від відповідальності;
- Позовна давність у спорах щодо порушень договорів.

Теми для написання рефератів:

1. Види порушень договорів та їх наслідки за цивільним законодавством України.
2. Неустойка як форма забезпечення виконання договірних зобов'язань.
3. Відшкодування збитків у договірних правовідносинах: теорія і практика.
4. Роль форс-мажорних обставин у звільненні від відповідальності за порушення договору.
5. Упущена вигода як елемент збитків у договірному праві.
6. Особливості відповідальності за порушення зовнішньоекономічних контрактів.
7. Порівняльна характеристика відповідальності за порушення договорів у цивільному та господарському праві.
8. Медіація як альтернативний спосіб врегулювання спорів у договірних правовідносинах.
9. Позовна давність у спорах щодо порушення договірних зобов'язань.
10. Можливість зміни чи розірвання договору через істотне порушення.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Що таке відповідальність за порушення договору і які основні її види?
2. У яких випадках може бути застосована кримінальна відповідальність за порушення договірних зобов'язань? Наведіть приклади.
3. Які основні підстави для притягнення до адміністративної відповідальності за порушення договору?
4. Чим цивільно-правова відповідальність відрізняється від інших видів відповідальності, зокрема адміністративної та кримінальної?
5. Які форми неустойки застосовуються в цивільно-правовій відповідальності за договором?
6. У яких випадках дисциплінарна відповідальність може бути накладена за порушення договірних зобов'язань?
7. Що таке матеріальна відповідальність? У яких випадках вона застосовується до працівників за порушення умов трудового договору?
8. Що є підставою для застосування фінансової відповідальності, пов'язаної з виконанням договірних зобов'язань?
9. Які наслідки невиконання або неналежного виконання договорів передбачає цивільне законодавство України?
10. Які обставини можуть звільнити сторону договору від відповідальності за його порушення? Як законодавство визначає форс-мажор?

Тестові завдання:

1. **Яка відповідальність настає у разі шахрайства, пов'язаного з виконанням договору?**
 - А) Адміністративна.
 - Б) Цивільно-правова.
 - В) Кримінальна.
 - Г) Дисциплінарна.

2. Що є підставою для адміністративної відповідальності за порушення договору?

- А) Умисне невиконання зобов'язань.
- Б) Невиконання договору, що порушує норми адміністративного права.
- В) Неправильне оформлення договору.
- Г) Невиконання будь-яких договірних зобов'язань.

3. Що є основною формою цивільно-правової відповідальності?

- А) Відшкодування збитків.
- Б) Виправні роботи.
- В) Накладення штрафу державними органами.
- Г) Конфіскація майна.

4. У якому випадку працівник несе матеріальну відповідальність?

- А) За будь-яке невиконання обов'язків.
- Б) За збитки, завдані з необережності під час виконання трудових обов'язків.
- В) За невиконання договірних зобов'язань із контрагентами.
- Г) За будь-яке порушення договору, незалежно від обставин.

5. Яка відповідальність може застосовуватись за порушення фінансових зобов'язань?

- А) Тільки кримінальна.
- Б) Матеріальна та фінансова.
- В) Адміністративна, цивільно-правова або фінансова.
- Г) Тільки дисциплінарна.

6. Які обставини звільняють сторону від відповідальності за порушення договору?

- А) Форс-мажорні обставини.
- Б) Відмова контрагента від претензій.
- В) Недостатність фінансових ресурсів.
- Г) Незнання умов договору.

7. Який строк позовної давності застосовується до вимог про відшкодування збитків, завданих порушенням договору?

- А) 6 місяців.
- Б) 1 рік.
- В) 3 роки.
- Г) 5 років.

8. Хто несе дисциплінарну відповідальність за порушення договору?

- А) Фізична особа, яка є стороною договору.
- Б) Працівник, який порушив трудові обов'язки, передбачені договором.
- В) Будь-яка сторона договору, що порушила його умови.
- Г) Роботодавець, який не забезпечив належні умови праці.

9. Що є основною мірою фінансової відповідальності?

- А) Конфіскація майна.
- Б) Звільнення з посади.
- В) Штрафи, пеня або інші фінансові санкції.
- Г) Виправні роботи.

10. Яка форма відповідальності може поєднуватися з цивільно-правовою?

- А) Адміністративна.
- Б) Кримінальна.
- В) Дисциплінарна.
- Г) Будь-яка із зазначених.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Аврамов О. Є. Цивільне право. Особлива частина: навч. посібник. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
5. Берестова І. Е. Цивільне право України. Особлива частина. Договірні зобов'язання: навч. посібник. К. : НАВСУ, 2015. 348 с.
6. Бичкова С. С. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник (2-ге вид., змін. та доп.). К. : КНТ, 2018. 498 с.
7. Боднар Т. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2018. 896 с.
8. Боднар Т. В. Договірні зобов'язання в цивільному праві: навч. посібник. К. : Юстініан, 2017. 280 с.
9. Дзера О. В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посібник для студ. вузів. К. : Юрінком Інтер, 2019. 1200 с.
10. Жилінкова І. В. Договірне право: консп. лекцій. Харків : НЮАУ, 2018. 116 с.
11. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: навч. посібник (2-ге вид., перероб. і доп.). К. : Юрінком Інтер, 2018. 576 с.

ТЕМА 5. ДОГОВОРИ ПРО ПЕРЕДАЧУ МАЙНА У КОРИСТУВАННЯ ТА ВЛАСНІСТЬ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Договір купівлі-продажу. Поняття договору купівлі-продажу. Предмет договору купівлі-продажу. Форма окремих видів договорів купівлі-продажу.
2. Договір найму (оренди). Поняття договору найму (оренди). Предмет договору найму (оренди). Строк договору найму (оренди).
3. Договір комерційної концесії. Предмет договору комерційної концесії. Форма договору комерційної концесії та його державна реєстрація. Договір комерційної субконцесії.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Цивільне право, як галузь права, регулює відносини між суб'єктами, забезпечуючи баланс їхніх інтересів. Одним із найважливіших інструментів у цій сфері є договори. Серед них договір купівлі-продажу, договір найму (оренди) та договір комерційної концесії займають ключові позиції, оскільки вони охоплюють широке коло суспільних відносин у сфері обігу товарів, використання майна та інтелектуальних прав.

Договір купівлі-продажу. Договір купівлі-продажу є найбільш поширеним видом цивільних договорів. Його суть полягає у передачі майна у власність покупця за грошову винагороду. Предметом такого договору може бути рухоме або нерухоме майно, а також цінні папери чи майнові права. Важливо зазначити, що для нерухомого майна закон вимагає письмової форми договору з обов'язковим нотаріальним посвідченням.

Особливістю договору купівлі-продажу є розподіл ризиків. Закон встановлює, що до моменту передачі товару покупцеві ризик випадкової загибелі або пошкодження товару несе продавець. Це правило забезпечує захист інтересів покупця до фактичного отримання ним предмета договору.

Договір найму (оренди). Договір найму регулює передачу майна у тимчасове користування за плату. Його предметом може бути лише майно, яке не споживається у процесі використання. Це може бути житлове приміщення, транспортний засіб, обладнання чи інші об'єкти.

Однією з важливих умов договору найму є строк його дії. Якщо строк у договорі не визначений, він вважається укладеним на невизначений строк, що дає сторонам право в будь-який момент припинити договір, дотримуючись встановлених законом процедур. Крім того, договір найму нерухомості, навіть якщо його строк не перевищує одного року, повинен бути укладений у письмовій формі.

Договір оренди є гнучким інструментом, який дозволяє сторонам адаптувати його умови до конкретних потреб, наприклад, передбачити можливість викупу об'єкта оренди після завершення строку договору.

Договір комерційної концесії. Договір комерційної концесії, відомий як франчайзинг, має ключове значення для розвитку бізнесу. За цим договором правоволоділець надає користувачеві право використовувати комплекс прав, включаючи товарний знак, комерційне найменування, ділову репутацію та комерційний досвід.

Особливістю цього договору є те, що він підлягає обов'язковій державній реєстрації, без якої він вважається недійсним. Закон також дозволяє користувачеві укласти договори субконцесії за згодою правоволодільца. Це дає можливість розширити використання інтелектуальних прав безпосередньо або через третіх осіб.

Договір комерційної концесії сприяє не лише розвитку бізнесу, а й підвищенню його якості. Використання знань і репутації правоволодільца забезпечує користувачеві конкурентні переваги, одночасно розширюючи присутність правоволодільца на ринку.

Кожен із розглянутих договорів виконує важливу функцію в регулюванні майнових і комерційних відносин. Договір купівлі-продажу забезпечує перехід права власності, договір найму регулює тимчасове користування майном, а договір комерційної концесії відкриває доступ до знань, досвіду та ділової репутації. Усі ці інструменти дозволяють учасникам цивільного обороту ефективно реалізовувати свої права й інтереси, забезпечуючи правову визначеність і баланс між сторонами.

Надайте визначення таких понять:

договір купівлі-продажу, фінансовий лізинг, передача права власності, користування майном, предмет договору, строк дії договору.

Скласти схеми:

- Правовий статус сторін у договорах передачі майна.
- Відповідальність сторін за порушення договорів передачі майна.
- Процес розірвання договору оренди.
- Відмінності між фінансовим лізингом і орендою.
- Способи захисту прав сторін за договорами передачі майна.

Теми для написання рефератів:

1. Правова природа договорів про передачу майна у власність.
2. Договір купівлі-продажу: особливості укладення та виконання.
3. Договір дарування: правові аспекти та особливості.
4. Договір міни як різновид передачі майна у власність.
5. Особливості передачі майна у користування: договір оренди.
6. Договір найму житла: правове регулювання та практика застосування.
7. Договір позики: правова характеристика та особливості застосування.
8. Договір фінансового лізингу: правовий аспект та економічна суть.

9. Передача права власності на нерухомість: правове регулювання та нотаріальне посвідчення договорів.

10. Сучасні тенденції у правовому регулюванні договорів про передачу майна в Україні.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Що таке договір купівлі-продажу і які його основні умови?
2. У чому полягає правова відмінність між договорами міни та дарування?
3. Які обов'язки мають сторони за договором оренди (найму)?
4. Які види договорів про передачу майна у власність передбачені Цивільним кодексом України?
5. Які особливості укладення договору дарування? Що відрізняє договір позички від договору оренди?
6. Який порядок нотаріального посвідчення договорів, що передбачають передачу нерухомого майна у власність?
7. Як регулюються строки дії договорів оренди та їх продовження відповідно до законодавства України?
8. Які основні права та обов'язки виникають у наймача за договором найму житла?
9. Чи може договір дарування бути відмінений? Якщо так, за яких умов?
10. Які вимоги законодавства щодо форми договорів, пов'язаних з передачею нерухомого майна?

Тестові завдання:

- 1. У якій формі має бути укладений договір купівлі-продажу нерухомого майна?**
 - А) Усній.
 - Б) Письмовій без нотаріального посвідчення.
 - В) Письмовій із нотаріальним посвідченням.
 - Г) У будь-якій зручній для сторін.
- 2. Що є предметом договору найму (оренди)?**
 - А) Майно, яке споживається у процесі використання.
 - Б) Майно, яке не споживається у процесі використання.
 - В) Гроші.
 - Г) Результат творчої діяльності.
- 3. Що є строком договору найму (оренди)?**
 - А) Будь-який строк, визначений законом.
 - Б) Строк, встановлений сторонами у договорі.
 - В) Строк, встановлений наймодавцем.
 - Г) Безстроковий строк.

4. У якій формі має бути укладений договір комерційної концесії?

- А) Усній.
- Б) Письмовій.
- В) Усній із нотаріальним посвідченням.
- Г) У будь-якій зручній для сторін.

5. Яке право передається користувачеві за договором комерційної концесії?

- А) Право власності на об'єкт інтелектуальної власності.
- Б) Право тимчасового використання об'єкта інтелектуальної власності.
- В) Право довічного користування товарним знаком.
- Г) Право розпорядження товаром.

6. У яких випадках договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації?

- А) Завжди.
- Б) Лише у разі, якщо це передбачено договором.
- В) Якщо користувач є юридичною особою.
- Г) Якщо предметом є передача прав на об'єкти, які потребують реєстрації.

7. Що є основним обов'язком правоволодільця за договором комерційної концесії?

- А) Передати об'єкти користувачеві у власність.
- Б) Надати користувачеві право використовувати об'єкти інтелектуальної власності.
- В) Контролювати діяльність користувача.
- Г) Забезпечити продаж товарів користувачем.

8. Що таке договір субконцесії?

- А) Передача прав користувача іншій особі на умовах основного договору концесії.
- Б) Передача прав власності на об'єкт інтелектуальної власності.
- В) Оренда майна, що використовується за договором концесії.
- Г) Передача товарного знаку у власність іншій стороні.

9. Яке право передається користувачеві за договором комерційної концесії?

- А) Право власності на об'єкт інтелектуальної власності.
- Б) Право тимчасового використання об'єкта інтелектуальної власності.
- В) Право довічного користування товарним знаком.
- Г) Право розпорядження товаром.

10. Чи може договір найму (оренди) передбачати можливість викупу майна?

- А) Ні, це суперечить закону.
- Б) Так, але лише за згодою наймодавця.
- В) Так, якщо це передбачено договором.
- Г) Ні, це можливо лише для нерухомого майна.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Аврамов О. Є. Цивільне право. Особлива частина: навч. посібник. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
5. Борисова В. І., Баранова Л. М. Цивільне право: підручник: у 2-х т. Харків : Право, 2011. Т. 2. С. 178-274.
6. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69-80.
7. Мороз О. В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf.
8. Мороз О. В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.
9. Мороз О. В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 58-64. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf.
10. Рассказова В. В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 67-70.
11. Сліпченко С. О., Жорнокуй Ю. М. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.
12. Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 808 с.

ТЕМА 6. ДОГОВОРИ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Загальні положення про надання послуг. Договір про надання послуг. Виконання договору про надання послуг. Плата за договором про надання послуг. Відшкодування фактичних витрат за договором про безоплатне надання послуг. Розірвання договору про надання послуг.
2. Договір перевезення. Договір транспортного експедування. Форма договору транспортного експедування.
3. Договір зберігання. Форма договору зберігання.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Договірні зобов'язання є основою сучасного правопорядку, адже вони забезпечують упорядкованість у відносинах між суб'єктами права. Особливе місце серед договірних відносин займають договори про надання послуг, перевезення, транспортне експедування та зберігання. Кожен із цих договорів має свої особливості та виконує важливу функцію у регулюванні прав і обов'язків сторін.

Договір про надання послуг. Договір про надання послуг є одним із найпоширеніших у цивільному обороті. Його суть полягає у виконанні певної діяльності виконавцем на користь замовника. На відміну від договору підряду, який передбачає створення матеріального результату, договір про надання послуг зосереджується на самій діяльності. Наприклад, це можуть бути консультаційні, освітні чи медичні послуги.

Згідно з Цивільним кодексом України, виконавець зобов'язаний виконати послугу особисто, якщо це передбачено договором. Важливо, що замовник має право вимагати відшкодування фактичних витрат у разі надання безоплатних послуг, якщо такі витрати були необхідними для виконання зобов'язання.

Плата за договором визначається за згодою сторін або встановлюється відповідно до законодавства. У разі порушення умов договору замовник може вимагати відшкодування збитків, а також розірвати договір в односторонньому порядку, якщо послуги надаються неналежної якості.

Договір перевезення. Договір перевезення є ключовим у сфері логістики та транспорту. Він регулює відносини між перевізником і замовником (або відправником), зобов'язуючи перевізника доставити вантаж, пасажирів чи багаж до пункту призначення. Предметом договору є перевезення конкретного об'єкта або особи.

Важливим аспектом договору перевезення є його форма. У випадку вантажних перевезень підтвердженням договору виступає товарно-транспортна накладна або інший документ, що засвідчує прийняття вантажу до перевезення. Для перевезення пасажирів підтвердженням є квиток.

Відповідальність перевізника встановлена Цивільним кодексом України: перевізник несе ризик за втрату або пошкодження вантажу, якщо не доведе відсутність своєї вини. Це забезпечує замовнику захист його інтересів і стимулює перевізника до дотримання стандартів перевезення.

Договір транспортного експедування. Договір транспортного експедування є складнішою формою договірних зобов'язань. Він укладається між замовником і експедитором, який зобов'язується організувати перевезення вантажу та надати супутні послуги, такі як митне оформлення, страхування чи складське зберігання.

Форма договору транспортного експедування повинна бути письмовою, що забезпечує правову визначеність між сторонами. Важливим аспектом є обов'язок експедитора діяти в інтересах замовника. Згідно з Цивільним кодексом, експедитор зобов'язаний надати всі необхідні документи, що підтверджують виконання перевезення.

Договір зберігання. Договір зберігання регулює відносини між поклажодавцем і зберігачем. За цим договором зберігач зобов'язується зберігати майно поклажодавця та повернути його у належному стані. Предметом договору можуть бути будь-які речі, крім вилучених із цивільного обороту.

Форма договору залежить від характеру зберігання. Для товарного зберігання необхідна письмова форма, оскільки вона фіксує права та обов'язки сторін. Цивільний кодекс України передбачає, що зберігач несе відповідальність за втрату або пошкодження майна, якщо він не доведе відсутність своєї вини.

Договір зберігання виконує важливу роль у забезпеченні збереження майна, що особливо актуально для комерційної діяльності, де майно може зберігатися на складах або у спеціалізованих установах.

Різноманітність договорів, таких як надання послуг, перевезення, транспортне експедування та зберігання, відображає потреби сучасного суспільства у врегулюванні різних правовідносин. Кожен із цих договорів має свої особливості, які спрямовані на захист інтересів сторін і забезпечення стабільності правовідносин.

Юридичні механізми, закріплені у законодавстві, дозволяють сторонам укладати договори відповідно до своїх потреб і гарантують виконання зобов'язань. Правильне використання цих механізмів є запорукою стабільності та передбачуваності у правовому регулюванні відносин.

Надайте визначення таких понять:

Договір про надання послуг, послуга, виконавець, замовник, відповідальність за неналежне виконання послуг.

Скласти схеми:

- Класифікація договорів про надання послуг.
- Права та обов'язки сторін у договорі про надання послуг.
- Відповідальність сторін за порушення умов договору.
- Види транспортно-експедиторських послуг.
- Відповідальність зберігача за договором зберігання.

Теми для написання рефератів:

1. Порядок і підстави розірвання договору про надання послуг.
2. Відповідальність за неналежне виконання договору про надання послуг.
3. Договір перевезення пасажирів та багажу: особливості правового регулювання.
4. Форма договору транспортного експедування: законодавчі вимоги та практика застосування.
5. Особливості міжнародного договору перевезення вантажів.
6. Правова природа договору зберігання: загальні положення.
7. Особливості зберігання грошей і цінностей у банках за договором зберігання.
8. Зберігання як послуга: сучасні тенденції правового регулювання в Україні.
9. Юридична природа договору транспортного експедування та його місце у цивільному праві.
10. Сучасні виклики у правовому регулюванні послуг у цифрову епоху.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Що таке договір про надання послуг? Які його ключові ознаки?
2. Які види послуг регулюються Цивільним кодексом України?
3. Яка форма договору про надання послуг є обов'язковою?
4. У чому полягає різниця між договором про надання послуг і договором підряду?
5. Які основні права та обов'язки виконавця за договором про надання послуг?
6. Які види перевезень виділяють за законодавством України?
7. Що є предметом договору перевезення вантажів?
8. Які основні функції виконує експедитор за договором транспортного експедування?
9. Яка форма договору транспортного експедування є обов'язковою?
10. Які основні права та обов'язки сторін у договорі транспортного експедування?

Тестові завдання:

1. **Чи може договір перевезення вантажу укладатися в усній формі?**
А) Ні, лише письмово.
Б) Так, завжди.
В) Так, якщо це одноразове перевезення.
Г) Ні, завжди нотаріально.

2. Що підтверджує укладення договору перевезення вантажу?

- А) Рахунок-фактура.
- Б) Транспортна накладна.
- В) Сертифікат якості.
- Г) Видаткова накладна.

3. Що є основним завданням експедитора у договорі транспортного експедирування?

- А) Продаж товару.
- Б) Організація перевезення вантажу.
- В) Розрахунок вартості послуг.
- Г) Передача вантажу власнику.

4. Чи може договір про зберігання бути безоплатним?

- А) Так, у разі домовленості сторін.
- Б) Ні, він завжди оплачується.
- В) Тільки за законодавчо визначеними умовами.
- Г) Ні, якщо це комерційне зберігання.

5. Що є підставою для відповідальності перевізника за договором перевезення?

- А) Недотримання строків доставки.
- Б) Завищена ціна перевезення.
- В) Відмова замовника від послуг.
- Г) Надмірна кількість вантажу.

6. У якій формі повинен укладатися договір транспортного експедирування?

- А) Усна.
- Б) Письмова.
- В) Електронна.
- Г) Нотаріальна.

7. Який документ зазвичай супроводжує вантаж під час перевезення?

- А) Видаткова накладна.
- Б) Товарно-транспортна накладна.
- В) Акт виконаних робіт.
- Г) Рахунок-фактура.

8. Що зобов'язаний зробити виконавець за договором про надання послуг?

- А) Передати готовий матеріальний результат замовнику.
- Б) Виконати послугу особисто, якщо це передбачено договором.
- В) Передати грошові кошти замовнику.
- Г) Оформити договір нотаріально.

9. У яких випадках замовник зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати виконавцю за безоплатним договором про надання послуг?

- А) Лише за умови, якщо це прямо передбачено договором.
- Б) У разі, якщо послуга була надана належним чином.
- В) Якщо виконавець поніс витрати, необхідні для виконання договору.
- Г) У будь-якому випадку.

10. Що є предметом договору про надання послуг?

- А) Передача права власності на річ.
- Б) Виконання певних дій або діяльність.
- В) Передача результату роботи.
- Г) Передача грошових коштів.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Аврамов О. Є. Цивільне право. Особлива частина: навч. посібник. Харків : ХНУВС, 2023. 420 с.
5. Борисова В. І., Баранова Л. М. Цивільне право: підручник: у 2-х т. Харків : Право, 2011. Т. 2. С. 397-619.
6. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69-80.
7. Кройтор В. А., Кухарєва О. Є., Ткаличка М. О. Цивільне право України: навч. посібник: у 2-х ч. Запоріжжя : Гельветика, 2016. Ч. 2. С. 179-240.
8. Мороз О. В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf.
9. Мороз О. В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.
10. Мороз О. В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 58-64. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf.
11. Рассказова В. В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 67-70.
12. Сліпченко С. О., Жорнокуй Ю. М. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.
13. Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 808 с.

ТЕМА 7. БАНКІВСЬКІ ДОГОВОРИ

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Банківський договір: правова природа та особливості.
2. Договір банківського рахунка: укладення, операції за рахунком, що виконуються банком, кредитування рахунка, розірвання договору банківського рахунка.
3. Договір банківського вкладу: форма договору, види банківських вкладів, договір банківського вкладу на користь третьої особи, розірвання та внесення змін до договору.
4. Договір банківського кредиту: сторони, укладення, форма та зміст, права та обов'язки сторін, зміни та розірвання договору.
5. Факторинг: поняття, предмет, сторони договору, права фактора, захист прав боржника.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Розуміння банківської діяльності знаходиться у сфері широкого та вузького усвідомлення банківської діяльності. При розгляді вузького розуміння, діяльність, з моменту державної реєстрації направлена на виконання банківських операцій, на підставі отримання банківської ліцензії, у результаті чого юридична особа отримує статус банку та право реалізовувати банківські операції. До даних операцій відносяться залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення на власний ризик, цих коштів від свого імені, а також відкриття і ведення фізичними та юридичними особами банківських рахунків. Якщо розглядати банківську діяльність у широкому розумінні, то її необхідно зазначити, як систематичну, на власний ризик діяльність, направлену на реалізацію, як банківських операцій так і надання банківських послуг. Неможливо уявити діяльність банківських установ без договорів.

Банківським договорам властива цивільно-правова природа, це пояснюється тим, що в результаті реалізації адміністративно-правових норм хоч і утворюються публічно-правові відносини, але вони існують паралельно з приватноправовими відносинами не перетинаючись з ними. Притаманним для фінансового права є те, ще воно регулює відносини, які за своєю сутністю і змістом є відносинами розподільними і адміністративними, з характерним регулюванням організації та дії державної і муніципальної фінансової системи: тобто створення, організація і витрачання бюджету і позабюджетних фондів тощо. Стосовно банківської системи, то вона взаємодіє з цими системами, але є самостійною і реалізує функції за своїми власними закономірностями, з урахуванням грошово-кредитної системи. На підставі грошово-кредитних відносин і власної незалежності як юридичної особи, формується фінансова діяльність кредитної організації.

Отже, незалежно від рівня та характеру втручання держави в функціонування кредитних організацій, банківські операції відносяться до інституту цивільного права, тому що обумовлені виникненням майнових правовідносин, які ґрунтуються на принципах юридичної рівності його учасників. Загалом діяльність кредитних організацій підпадає під норми різних галузей права, але переважно регулюється нормами цивільного та адміністративного права.

До системи цивільних договорів відноситься специфічна група договорів, реалізація яких становить безпосередньо предмет функціонування банків, тобто розрахункові операції, залучення вкладів, кредитування. Специфіка і особливості цих договорів пояснюється тим, що банк виступає одним з учасників правочину, і як правило, предметом правових дій, є грошові кошти.

Норми глав Цивільного кодексу України № 71, № 72 та № 73, які розкривають види банківських договорів, це кредитний договір, договір банківського рахунку, договір банківського вкладу, факторинг, а також виступають в якості формальної юридичної підстави з приводу включення їх до системи цивільно-правових договорів.

У відносинах, які виникають внаслідок укладення банківських договорів сторонами виступають юридично і економічно нерівні учасники. З цієї причини виникає потрібність запровадження для слабшого учасника договору, тобто економічно нерівного, додаткових гарантій.

Національний банк, на підставі перевірок звітності, ліцензування та контролем діяльності допускає комерційні банки до роботи з вкладами громадян, а також задля забезпечення повернення вкладів повинен виступати і гарантом, тому що вкладникам неможливо перевірити фінансовий стан комерційного банку.

За своєю сутністю інститути банківського рахунку і банківського вкладу є комбінованими і охоплюють як публічно-правові та приватно-правові компоненти. Публічно-правовий компонент пов'язаний з виникненням банківського договору, щодо цивільно-правового компоненту, то він стосується реалізації договору. Держава обмежує способи реалізації інших форм і прийомів розрахунків, зобов'язуючи розміщувати на банківських рахунках грошові кошти, тому що публічно-правовій ініціативі зобов'язана відповідати і публічно-правова гарантія.

Банківський договір, тобто договір за участю банку є одним з видів договорів, класифікаційною властивістю якого виступає суб'єктний склад і сфера реалізації.

Правовий режим банківських договорів характеризується великим обсягом нормативних актів, присутністю імперативних норм, специфічним регулюванням, особливими вимогами до банків, а також специфікою банківської діяльності та її предмета. Якщо розглядати через юридичний критерій банківські договори, тобто договір банківського рахунку, кредитний

договір та договір банківського вкладу, то ціллю договору банківського рахунку буде прийняття грошової суми, за розпорядженням клієнта її перерахування, а також видача зазначеної суми або її частини, для договору банківського вкладу мета полягає в одержанні банком від вкладника грошової суми, щодо кредитного договору, то мета його визначається в наданні позичальнику грошових коштів.

Так, банківські договори можемо визначити, як приватноправову категорію, яка в системі цивільно-правових договорів займає особливе місце. Банківські договори відносяться до групи зобов'язань з надання послуг. Наприклад, відкриття та ведення банками рахунків, видача грошових коштів, внесення грошей на депозит, виплата відсотків за вкладами, які реалізуються в межах зобов'язання, тобто правовідносини, що виникають на підставі банківських договорів, і вказують на ознаки, які необхідні для визнання їх послугами. Досить великий обсяг відплатних послуг, від банку, які може отримати клієнт утворюється навколо цінних паперів, грошових коштів та валютних цінностей. Предметом правових дій, що реалізуються з приводу надання банківських послуг виступають відносини пов'язані з: кредитами, вкладами, платежами, зберіганням, управлінням та розрахунками. Отже, фізична або юридична особа завдяки банківським послугам здійснює свої наміри, також і з метою здійснення певного майнового результату, але вже за межами відносин пов'язаних з банком.

Надайте визначення таких понять:

Договір позики, кредитний договір, комерційний кредит, договір банківського вкладу, ощадна книжка, ощадний (депозитний) сертифікат, договір банківського рахунку, кредитування рахунка.

Скласти схеми:

- Рахунок умовного зберігання (ескроу).
- Договір факторингу.
- Порівняльна характеристика: договір позики і кредитний договір.
- Види банківських вкладів.
- Порівняльна характеристика: договір банківського вкладу і договір банківського рахунку.

Теми для написання рефератів:

1. Характеристика договору банківського вкладу: форма договору, види банківських вкладів, проценти на банківський вклад.
2. Спадкування права на вклад у банку: правова характеристика.
3. Договір банківського рахунку: особливості, вимоги, операції за рахунком, банківська таємниця.

4. Кредитний договір: порядок укладення, сторони, зміст, структура договору, зміни та розірвання, правові наслідки недійсності договору. Комерційний кредит.

5. Договір факторингу: предмет, зміст, суб'єкти договору, основні права та обов'язки сторін, відповідальність за порушення договору.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Надайте юридичну характеристику договору факторингу.
2. Розкрийте поняття, зміст договору умовного зберігання (ескроу).
3. Охарактеризуйте договір позики, його особливості, стягнення коштів, за договором позики.
4. Проведіть порівняльний аналіз між договором позики та кредитним договором.
5. Надайте стислу характеристику договору банківського вкладу, проаналізуйте договір банківського вкладу на користь третьої особи.

Тестові завдання

1. Надайте правильну відповідь з якого моменту договір позики є укладеним....

- А) З того моменту, як відбулось передання грошей або інших речей, обумовлених родовими ознаками.
- Б) З того моменту, як сторони підписали договір.
- В) З моменту передання позичальникові грошей.
- Г) З того моменту, як відбулось передання грошей або інших речей, допустимо обумовлених родовими ознаками.

2. Укладання договору позики відбувається у письмовій формі у тому випадку якщо його сума не менш як у ... перевищує зазначений законом неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

- А) Десять разів.
- Б) Дев'ятнадцять разів.
- В) Шість разів.
- Г) Чотирнадцять разів.

3. При укладанні договору позики, його змісту, підтвердженням може виступати ... позичальника або інший документ.

- А) Розрахункова квитанція.
- Б) Чекова квитанція.
- В) Квитанція.
- Г) Розписка.

4. Надайте правильну відповідь: безвідсотковим вважається договір позики, укладений між фізичними особами і не пов'язаний із підприємницької діяльності хоча б однією із сторін, на суму, що не перевищує ... неоподатковуваного мінімуму доходів громадян.

- А) Стократного розміру.
- Б) П'ятидесятикратного розміру.
- В) Двадцятикратного розміру.
- Г) Десятикратного розміру.

5. Надайте правильну відповідь чи можливе, дострокове повернення позичальником позики, за договором безвідсоткової позики?

- А) Можливо, в тому випадку якщо позикодавець на цьому гостро наполягає.
- Б) Не можливо, на підставі того, що позичальник таким правом не наділений.
- В) Можливо, дострокове повернення позичальником, в тому випадку, якщо у змісті договору не встановлені інші умови.
- Г) Дострокове повернення позичальником позики, на власний розсуд.

6. Визначте ті умови на підставі яких позичальник має право оспорити договір позики?

- А) Цінні речі, речі або грошові кошти реально були отримані, але у невідповідній кількості, ніж той, яка була вказана у договорі.
- Б) Договір укладався під впливом тяжкої обставини.
- В) Всі відповіді вірні.
- Г) Грошові кошти або речі реально не були одержані позичальником від позикодавця.

7. Вкажіть, хто відповідно кредитного договору є кредитодавцем?

- А) Повне товариство.
- Б) Банк.
- В) Акціонерне товариство.
- Г) Банк або інша фінансова установа.

8. Визначте в якій формі укладається кредитний договір?

- А) Письмова форма з наступною державною реєстрацією.
- Б) Усна формі, як бажання кредитодавця.
- В) Обов'язково у письмовій формі.
- Г) Обов'язково у письмовій формі і нотаріально посвідченій.

9. Визначте, яким буде кредитний договір, що укладається з недодержанням письмової форми?

- А) Нікчемним.
- Б) Недійсним.
- В) Умовно дійсним.
- Г) Недійсним на підставі рішення суду.

10. Надайте правильну відповідь, кредитодавець має право відмовитися від надання кредиту позичальникові передбаченого договором чи ні?

А) Кредитодавець повинен виконати кредитний договір при будь-яких обставинах.

Б) Кредитодавець має право на відмову надати кредит частково або у повному обсязі через визнання позичальника банкрутом.

В) Кредитодавець не спроможний в суді довести наявність обставин, на підставі яких стає можливим неповернення кредиту, кредитний договір у такому разі повинен бути виконаний.

Г) Кредитодавець має право на відмову у наданні повного обсягу кредиту на підставі порушень процедури визнання позичальника банкрутом.

Задача 1. Удодко К. звернувся до банку 20.08.2017 року щодо розірвання договору банківського рахунку і отримання залишку по рахунку, але йому було відмовлено. Банк аргументував свою відмову тим, що не закінчився строк дії договору і на підставі цього рахунок закрити неможливо, а також має залишатися на рахунку певний залишок. Удодко К. подав позов до суду. Судом було встановлено, що 29.06.2017 року сторони уклали договір банківського рахунку з відкриттям поточного рахунку щодо здійснення соціальних виплат в національній валюті – гривні і строком на 4 роки нарахування 4 % річних. Згідно п. 2.9. цього договору позивач має право на отримання відсотків, нарахованих за попередній місяць, одержання частини коштів з рахунку і в потрібний момент вимагати повного здійснення розрахунку.

Вирішіть спір.

Задача 2. Стойловська Л. звернулася з письмовою вимогою до банку стосовно надання інформації з приводу поточних та депозитних рахунків, на ім'я її чоловіка Стойловського Г. відкритих з 2010 по 2020 рр. Своє звернення вона обґрунтувала тим, що майно, яке набуто подружньою парою за час шлюбу, є спільною сумісною власністю, і тому вона як співвласник коштів на рахунках має право на отримання цієї інформації.

Надайте правову консультацію.

Задача 3. Між банком та паном Слобідчуком Є. 21.03.2018 року було укладено договір банківського рахунку, за умовами договору банк відкрив Слобідчуку Є. поточний рахунок в іноземній валюті – євро. На підставі довіреності 19.06.2018 року, виданої не Слобідчуком Є., а іншою особою, банк здійснив видавкову операцію через видачу грошових коштів, які були на поточному рахунку Слобідчука Є. 11.07.2018 року клієнт звернувся з вимогою до банку повернути грошові кошти, які були на його поточному рахунку, але банк йому відмовив.

Пан Слобідчук Є. звернувся до банку з позовною заявою щодо повернення основної суми, яка була ним внесена на рахунок, зі стягненням 4 відсотків річних та інфляційних втрат в євро з 19.06.2018 року до моменту подання позову.

Вирішіть спір.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змін. та доп.).
5. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змін. та доп.).
6. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змін. та доп.).
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змін. та доп.).

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Вакулович Е. В. Визначення меж дії принципу свободи договору в зобов'язальному праві (на прикладі публічного договору). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 24-27. URL : http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/8.pdf.
2. Вакулович Е. В. Особливості визначення істотних умов публічного договору. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С. 88-92. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10039>.
3. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69-80.
4. Мороз О. В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf.
5. Мороз О. В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.
6. Мороз О. В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 58-64. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf.
7. Обушенко Н. М. Міжнародно-правові акти ООН як загальна концептуальна основа правосуб'єктності учасників правових відносин. *Experimental and Theoretical Research in Modern Science: the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (Toronto, Canada, October 16-18, 2024)*. Toronto, Canada : Aeropanzer, 2024. С. 144-148.

8. Обушенко Н. М. Правова характеристика спільного заповіту подружжя. Scientific research: modern challenges and future prospects: the Proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Munich, Germany, August 26-28, 2024). Munich, Germany : MDPC Publishing, 2024. С. 336-338.

9. Рассказова В. В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 67-70.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10.11.2011 р. № 15-рп/2011. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1.

11. Сліпченко С. О., Жорнокуй Ю. М. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.

12. Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 808 с.

13. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір. Харків : ФОП Лисняк Л. С., 2012. 736 с.

14. Ходєєва Н. В. Співвідношення публічних та приватних інтересів при здійсненні права на медичну таємницю та права роботодавця на отримання інформації про стан здоров'я працівника. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 108-113.

15. Чалий Ю. І. Режими диспозитивності в правовому регулюванні договірних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101). С. 72-83.

16. Чалий Ю. І. Цивільно-правовий договір як документ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 212-224.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційна сторінка Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua>.
2. Сервер Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Правова система Нормативних актів України (НаУ). URL : <http://www.zakon.nau.ua>.

4. Кабінет Міністрів України. URL : <http://www.state-gov.ua>.
5. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL : <http://www.kmu.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL : <http://www.minjust.gov.ua>.

7. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua>.
8. Державний комітет статистики України. URL : <http://www.ukrstat.ua>.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
10. Газета «Урядовий кур'єр». URL : <http://www.ukurier.gov.ua>.
11. Верховний Суд України. URL : <http://www.scourt.gov.ua>.

Наукові та електронні бібліотеки в Україні:

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Бібліотека банківської справи. URL : <http://www.lib.academy.sumy.ua>.
3. Національна парламентська бібліотека України. URL : <http://www.nplu.kiev.ua>.
4. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. URL : <http://www.lsl.lviv.ua>.
5. Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького. URL : <http://www.ognb.odessa.ua>
6. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://www.korolenko.kharkov.com>.

Міжнародні суди:

1. Міжнародний суд правосуддя (International Court of Justice). URL : <http://www.icj-cij.org>.
2. Суд правосуддя Європейських Співтовариств (Court of Justice of the European Communities). URL : <http://www.curia.eu.int>.
3. Інформація про міжнародні суди. URL : <http://www.worldcourts.com>.

ТЕМА 8. ЗАГАЛЬНОЦІЛЬОВІ ДОГОВОРИ

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Загальна характеристика договорів, які спрямовані на досягнення загальної мети для усіх учасників.
2. Загальні підстави та особливості укладання договорів, які спрямовані на досягнення загальної мети для усіх учасників.
3. Правова характеристика: засновницького договору командитного товариства, договору про заснування товариства з обмеженою відповідальністю, засновницького договору повного товариства, договору про створення акціонерного товариства.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Об'єднання самостійних двох або декількох, учасників майна та трудових зусиль, а також організація колективної діяльності задля досягнення загальної мети реалізується за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи.

Згідно статті 1130 Цивільного кодексу України сторони договору про спільну діяльність зобов'язуються діяти спільно для досягнення колективної мети. Статтею, також передбачено, здійснення спільної діяльності може здійснюватися на підставі об'єднання вкладів осіб (просте товариство) або ж без об'єднання вкладів осіб.

Цивільне законодавство щодо даного виду договору регламентує обов'язковість письмової форми та його реєстрацію. Відповідно п. 1. ст. 1131 Цивільного кодексу України укладення договору про спільну діяльність відбувається у письмовій формі. За домовленістю сторін встановлюються умови договору, зокрема координація колективних дій осіб або введення їхніх колективних справ, правовий статус майна виділеного щодо спільної діяльності, покриття витрат та збитків осіб, а також їх участь у результатах колективної діяльності та інші умови.

Щодо кола осіб, то Цивільний кодекс України не визначає обмежень суб'єктів спільної діяльності: це як фізичні особи, так і учасники підприємницької діяльності. Нерезиденти також можуть бути суб'єктами спільної діяльності. Стосовно договорів про спільну діяльність, то вони згідно з законодавством є як двосторонні, так і багатосторонні, інакше кажучи не обмежують кількість осіб спільної діяльності. Відповідно до ч. 2 статті 1142 Цивільного кодексу України зазначено, що суб'єкт договору простого товариства, який укладений на визначений термін, або договору, де досягнення мети сформульовано як скасувальна умова, має право на розірвання договору з іншими суб'єктами внаслідок поважної причини з компенсацією іншим суб'єктам реальної втрати, завданої розірванням договору. Тож договори щодо спільної діяльності в залежності від строку дії можна класифікувати на строкові, безстрокові, для досягнення мети, сформульованої як скасувальна умова у договорі.

Згідно з цивільним законодавством функціонування юридичної особи відбувається через установчі документи, створені учасниками або засновниками з додержанням письмової форми, з обов'язковим підписом учасників або засновників юридичної особи.

Установчим документом товариства є статут або засновницький договір, якій затверджується учасниками, якщо інше не зазначено законодавчим актом.

Засновницький договір це договір відповідно якому засновники зобов'язуються утворити юридичну особу з встановленням порядку і умовами спільної діяльності стосовно її утворення, та умови з приводу передачі майна юридичній особі з участю в її діяльності.

Суть різниці між статутом і засновницьким договором виражається у тому, що з моменту державної реєстрації статут не тільки врегульовує між суб'єктами товариства (в тому числі і корпоративні) відносини і до моменту припинення, а ще і питання, які стосуються правового статусу товариства. Регулювання засновницького договору характеризується, тим що він починає свою дію до утворення та реєстрації юридичної особи, врегульовуючи відносини між особами, які мають зобов'язальний характер. Специфічною ознакою є те, що статут, за своєю суттю виступає локальним нормативним актом, а засновницький договір в свою чергу не містить ознак нормативності.

Згідно з цивільним законодавством підставою утворення повних та командитних товариств є засновницький договір. Стосовно Товариств з додатковою та обмеженою відповідальністю створення відбувається через рішення його засновників. Якщо у створенні товариства з обмеженою відповідальністю беруть участь декілька осіб, такі особи в залежності від необхідності щодо визначення взаємовідносин між ними з приводу створення товариства мають можливість укласти договір про створення товариства у письмовій формі. Договір стосовно утворення товариства надає можливість встановлювати порядок відкриття товариства, умови направлені на реалізацію спільної діяльності щодо утворення товариства, обсяг статутного капіталу та частку кожного з суб'єктів у статутному капіталі, з закріпленням строків та порядку внесення вкладів, та інші умови. Дія договору з приводу утворення товариства фіксується до дня державної реєстрації товариства, в тому випадку, якщо інше не вказано договором або не виникає із суті зобов'язання.

Корпоративний договір – це угода, згідно з якою учасники товариства зобов'язуються здійснювати свої права та обов'язки певним чином або утримуватися від їх здійснення. Такий договір укладається в письмовій формі. Він може бути як оплатним, так і безоплатним. Додатковими сторонами корпоративного договору можуть бути не лише учасники товариства, але й треті особи. Якщо корпоративний договір не відповідає цим вимогам, він є нікчемним.

Згідно з нормою статті 7 Закону України «Про товариства з додатковою та обмеженою відповідальністю», учасники товариства мають можливість укласти корпоративний договір.

У випадку, коли у товариства два засновники, кожен з яких володіє по 50 % частки, укладення корпоративного договору є обов'язковим. Це дозволяє уникнути ситуації, коли один з учасників не бере участі у голосуванні, що блокує прийняття рішень та зупиняє діяльність товариства. У корпоративному договорі можна передбачити механізми вирішення таких ситуацій.

Зміст корпоративного договору є конфіденційним і не підлягає розкриттю, якщо інше не визначено законодавством або самим договором.

Якщо стороною корпоративного договору є держава, територіальна громада, юридична особа або державне чи комунальне підприємство, частка якого становить 25 % або більше та належить прямо або опосередковано державі чи територіальній громаді, то договір має бути оприлюднений на сайті відповідного органу державної влади або органу місцевого самоврядування протягом 10 днів з моменту його укладання.

Корпоративний договір укладається між суб'єктами товариства за їх вимогою, є конфіденційним і не потребує нотаріального посвідчення.

Відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» установчим документом товариства є статут, першу редакцію статуту підписують всі учасники товариства з засвідченням нотаріально справжності підписів.

Модельний статут слід розглядати, як типовий установчий документ, який затверджений Кабінетом Міністрів України і застосовується для утворення та провадження функціонування юридичних осіб з відповідною організаційно-правовою формою, з відповідними положеннями щодо регулювання правового статусу, відносин, прав та обов'язків, які поєднані з утворенням, управлінням та провадженням господарської діяльності юридичних осіб.

Під акціонерним товариством слід розуміти господарське товариство, з поділом статутного капіталу на встановлену кількість часток однакової номінальної вартості, з посвідченням корпоративних прав через акції.

Створення акціонерного товариства може відбуватися через злиття, заснування, поділ, виділення або перетворення підприємницького товариства, комунальних, державних та інших підприємств. Акціонерне товариство має необмежений строк діяльності, якщо інше не передбачено його статутом. Відповідно до чинного законодавства, акціонерне товариство вважається створеним з моменту його державної реєстрації та набуття прав юридичної особи.

Акціонерне товариство є державним, якщо у державній власності перебувають 100 % акцій статного капіталу.

Акціонерні товариства поділяються на публічні акціонерні товариства і приватні акціонерні товариства, що зазначається у статуті акціонерного товариства.

Виключно публічне акціонерне товариство має можливість публічної пропозиції власних акцій.

У разі наміру приватного акціонерного товариства реалізувати публічну пропозицію власних акцій, що можна здійснити тільки через загальні збори товариства і прийняття рішення щодо зміни типу акціонерного товариства на публічне, що і є підставою для набуття права на реалізацію публічної пропозиції власних акцій.

Не є перетворенням зміна типу акціонерного товариства з приватного на публічне або з публічного на приватне.

Надайте визначення таких понять:

Договір про спільну діяльність, повне товариство, командитне товариство, засновницький договір, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, корпоративний договір, безвідклична довіреність з корпоративних прав, модельний статут товариства, публічні акціонерні товариства, приватні акціонерні товариства, акції товариства, статут акціонерного товариства,.

Скласти схеми:

- Просте товариство.
- Види господарських товариств.
- Порівняльна характеристика: повне товариство і командитне товариство.
- Акціонерні товариства.
- Порівняльна характеристика: засновницький договір і модельний статут.

Теми для написання рефератів:

1. Правова природа та особливості засновницького договору.
2. Договір спільної діяльності: правове регулювання, сторони та строк дії договору, форма договору та форма здійснення спільної діяльності.
3. Командитне товариство: поняття, особливості та правовий статус.
4. Господарські товариства: поняття, ознаки та види.
5. Акціонерні товариства: особливості створення, статутний і власний капітал.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Надайте стислу характеристику: виділ товариства, припинення товариства, злиття товариств, приєднання товариства, поділ та перетворення товариства.
2. Що таке безвідклична довіреність з корпоративних прав?
3. Розкрийте поняття, зміст корпоративного договору.
4. Надайте ґрунтовну відповідь стосовно правового статусу акціонерного товариства.
5. Охарактеризуйте статут акціонерного товариства.

Тестові завдання

- 1. Установчий документ повного товариства це –**
 - А) Статут.
 - Б) Угода.
 - В) Засновницький договір.
 - Г) Договір.

- 2. Установчий документом командитного товариства це –**
 - А) Засновницький договір.
 - Б) Довіреність.
 - В) Корпоративний договір.
 - Г) Статут.

- 3. Установчий документом як товариств з додатковою та обмеженою відповідальністю, так і акціонерного товариства це –**
 - А) Довіреність.
 - Б) Статут.
 - В) Засновницький договір.
 - Г) Договір про спільну діяльність.

- 4. Мінімальний розмір статутного капіталу повного товариства, командитного товариства, товариств з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю...**
 - А) Не обмежується.
 - Б) Визначається органами місцевого самоврядування.
 - В) Обмежений.
 - Г) Визначається державою.

- 5. Статутний капітал акціонерного товариства визначений...**
 - А) Державною позикою.
 - Б) Сумою номінальної вартості простих і привілейованих акцій.
 - В) Державою.
 - Г) Органами місцевого самоврядування.

- 6. Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства складає...**
 - А) 250 розмірів мінімальної заробітної плати.
 - Б) 200 розмірів мінімальної заробітної плати.
 - В) 300 розмірів мінімальної заробітної плати.
 - Г) 100 розмірів мінімальної заробітної плати.

- 7. Товариство з обмеженою відповідальністю (скорочено):**
 - А) ККУ
 - Б) ТзОВ.
 - В) ЦКУ.
 - Г) ТОВ.

8. Визначте статутний капітал, якого товариства розділений на визначене число акцій?

- А) Повне товариство.
- Б) Командитне товариство.
- В) Акціонерне товариство.
- Г) Товариство з обмеженою відповідальністю.

9. Солідарна відповідальність характерна для ... товариства:

- А) Повного товариства.
- Б) Акціонерного товариства.
- В) Командитного товариства.
- Г) Товариства с додатковою відповідальністю.

10. Який договір є двостороннім?

- А) Договір купівлі-продажу.
- Б) Договір дарування.
- В) Договір безоплатного користування.
- Г) Договір поруки.

Задача 1. Капустновський М., громадянин України здійснює з метою отримання прибутку самостійну та систематичну на власний ризик діяльність пов'язану з наданням посередницьких послуг.

Надайте ґрунтовну відповідь, посилаючись на законодавство України чи є Капустновський М. суб'єктом господарського права?

Визначте за яких умов набуває статусу суб'єкта господарського права фізична особа?

Задача 2. Агентство нерухомості «Хмарочос» зареєструвало знак для послуг і товарів. Через рік після відкриття агентства працівники випадково виявили, що схожий знак для послуг і товарів використовується мережею кав'ярень. Агентство нерухомості звернулося з позовом до Господарського суду Вінницької області мотивуючи тим, що існування двох юридичних осіб у яких схожі найменування та знаки для послуг і товарів може спричинити плутанину та введення клієнтів у оману, вимагаючи заборону використання мережею кав'ярень даного знаку для послуг і товарів з примусовим перейменування.

Охарактеризуйте процедуру реєстрації товарних знаків.

Як Ви вважаєте чи правомірне використання відповідачем товарного знаку, який має схожість з товарним знаком позивача?

Надайте ґрунтовну відповідь, чи задовольнить суд вимоги позивача?

Задача 3. Власники Акціонерного товариства вирішили здійснити перетворення його у господарське товариство.

Розтлумачте статтю 133 Закону України «Про акціонерні товариства».

Назвіть основні етапи припинення акціонерного товариства на підставі перетворення.

Вирішіть спір.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змін. та доп.).
5. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 28.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змін. та доп.).
7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змін. та доп.).
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змін. та доп.).

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Вакулович Е. В. Визначення меж дії принципу свободи договору в зобов'язальному праві (на прикладі публічного договору). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 24-27. URL : http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/8.pdf.
2. Вакулович Е. В. Особливості визначення істотних умов публічного договору. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С. 88-92. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10039>.
3. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69-80.
4. Мороз О. В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf.
5. Мороз О. В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.
6. Мороз О. В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 58-64. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf.
7. Обушенко Н. М. Міжнародно-правові акти ООН як загальна концептуальна основа правосуб'єктності учасників правових відносин. *Experimental and Theoretical Research in Modern Science: the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (Toronto, Canada, October 16-18, 2024)*. Toronto, Canada : Aeropanzar, 2024. С. 144-148.

8. Обушенко Н. М. Правова характеристика спільного заповіту подружжя. Scientific research: modern challenges and future prospects: the Proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Munich, Germany, August 26-28, 2024). Munich, Germany : MDPC Publishing, 2024. С. 336-338.

9. Рассказова В. В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 67-70.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10.11.2011 р. № 15-рп/2011. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1.

11. Сліпченко С. О., Жорнокуй Ю. М. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.

12. Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 808 с.

13. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір. Харків : ФОП Лисняк Л. С., 2012. 736 с.

14. Ходєєва Н. В. Співвідношення публічних та приватних інтересів при здійсненні права на медичну таємницю та права роботодавця на отримання інформації про стан здоров'я працівника. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 108-113.

15. Чалий Ю. І. Режими диспозитивності в правовому регулюванні договірних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101). С. 72-83.

16. Чалий Ю. І. Цивільно-правовий договір як документ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 212-224.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційна сторінка Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua>.
2. Сервер Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Правова система Нормативних актів України (НаУ). URL : <http://www.zakon.nau.ua>.
4. Кабінет Міністрів України. URL : <http://www.state.gov.ua>.
5. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL : <http://www.kmu.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL : <http://www.minjust.gov.ua>.

7. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua>.
8. Державний комітет статистики України. URL : <http://www.ukrstat.ua>.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
10. Газета «Урядовій кур'єр». URL : <http://www.ukurier.gov.ua>.
11. Верховний Суд України. URL : <http://www.scourt.gov.ua>.

Наукові та електронні бібліотеки в Україні:

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Бібліотека банківської справи. URL : <http://www.lib.academv.sumy.ua>.
3. Національна парламентська бібліотека України. URL : <http://www.nplu.kiev.ua>.
4. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. URL : <http://www.lsl.lviv.ua>.
5. Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького. URL : <http://www.ognb.odessa.ua>
6. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://www.korolenko.kharkov.com>.

Міжнародні суди:

1. Міжнародний суд правосуддя (International Court of Justice). URL : <http://www.icj-cij.org>.
2. Суд правосуддя Європейських Співтовариств (Court of Justice of the European Communities). URL : <http://www.curia.eu.int>.
3. Інформація про міжнародні суди. URL : <http://www.worldcourts.com>.

ТЕМА 9. ГОСПОДАРСЬКЕ ДОГОВІРНЕ ПРАВО: ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ, МЕТОД

Семінарське заняття – 2 год.

План:

1. Господарське договірне право України: поняття, структура та система.
2. Характеристика методу, джерел, принципів господарського договірнього права.
3. Аналогія права та аналогія закону як ключові і головні засоби усунення прогалин щодо регулювання договірних відносин.
4. Регулювання господарсько-договірної діяльності: публічно-правові та приватноправові компоненти.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Під договірним правом розуміється система норм, що регулюють відносини, які виникають на етапах укладання та виконання договору. Воно визначає: порядок і особливості укладення договорів; права та обов'язки сторін; принципи договірних відносин; норми щодо виконання договірних зобов'язань; правові наслідки невиконання та неналежного виконання договірних зобов'язань та систему дій направлених з приводу захисту порушених прав сторін договору.

Господарський договір є одним з головних інститутів господарського права і визначається комплексом господарсько-правових норм матеріалізованих в договірні умови індивідуальних правил, які націлені на регулювання відносин, що утворюються як під час укладення, так і в процесі виконання господарських договорів.

Фундамент господарського-договірнього регулювання створює саморегулювання, засновуючись на принципі свободи договору, яке сполучається з законодавчим нормуванням відносин і набуттям договірної форми.

Метод правового регулювання можна визначити, як комплекс способів та прийомів впливу на об'єкт правового регулювання для їх оптимального та ефективного впорядкування.

Для координації та реалізації сукупності інтересів, що виникають при укладанні та виконанні господарських договорів, застосовується метод рівного підпорядкування суспільному господарському порядку, який поєднує диспозитивні та імперативні підходи. Це здійснюється через суб'єктів господарського права. Однієї частини норм господарського договірнього права властива належність до приватного права, де домінують приватні інтереси, тоді як інша частина належить до публічного права, де основою є публічні інтереси.

Гарантування свободи учасників договірних відносин у прийнятті автономних рішень виражається через доповнення нормативних актів, що стосуються переліку та змісту істотних умов договору, а також обов'язкової письмової форми угод. Це супроводжується рекомендаціями, закріпленими в диспозитивних нормах договірного права, а також обмеженнями й заборонами щодо укладання договорів, що перевищують повноваження або не відповідають рівновазі інтересів сторін. Вони сприяють досягненню балансу і ефективного виконання зобов'язань у межах господарсько-договірних відносин.

Отже, диспозитивний метод є основою господарсько-договірного регулювання, доповненого імперативними нормами, що відповідають динамічному розвитку господарських відносин і характеру інтересів, що виникають у їх межах. Це визначає спрямованість регулюючого впливу на ці відносини.

У господарському договорі поєднуються ознаки автономії волі сторін, які самостійно вирішують свої взаємовідносини в межах, дозволених законом, і акти реалізації правових норм, які визначають умови угоди. Господарський договір охоплює не лише згоду сторін, але й їхнє зобов'язання виконувати імперативні вимоги законодавства, що забезпечують правовий порядок у сфері господарювання.

Суспільні відносини, що залишаються поза правовим регулюванням, хоча й потребують цього, створюють прогалини в праві. Ці прогалини можна подолати через запровадження нових норм або коригування чинних, але якщо це не відбувається шляхом законодавчої ініціативи, застосовується аналогія, що дозволяє заповнити правові порожнечі.

Аналогія полягає в поширенні відповідних норм на ті правовідносини, які ще не регулюються законами. Аналогія в праві закріплюється в двох видах. Аналогія закону виражається в застосуванні норм закону до відповідних неврегульованих відносин. Суть даного способу проявляється в подоланні прогалин шляхом застосування відповідної норми закону до прямо не врегульованих правовідносин актами законодавства або договором, тобто через застосування норм, які регламентують подібні правовідносини.

Тобто аналогія закону це поширення норми, призначеної щодо одного виду правовідносин, на інший, не передбачений актами законодавства, але однорідний вид відносин за подібністю правових підстав. Застосування закону за аналогією відбувається, у разі не передбаченого законом випадку, якій має ті ж особливості, які обумовлюють норму, що використовується за аналогією.

Мета аналогії закону полягає в забезпеченні подібного способу регулювання для відповідних правовідносин.

У тому випадку, якщо в законі відсутня не тільки конкретна норма, а ще й норми, які регулюють тотожні відносини, то прогалини заповнюються завдяки аналогії права застосовуючи загальні засади, тобто принципи

законодавства. Отже, під аналогією права слід розуміти запровадження загального принципу шляхом відбору певної кількості норм, поширених в різних компонентах системи права, через виведення з цього принципу норми яка не вистачає для даного випадку.

Зазначимо, що аналогія права спершу передбачає використання методу індукції, тобто з певної кількості норм визначення загального принципу, з подальшим застосуванням методу дедукції, тобто з загального принципу відокремлення той норми, якої не вистачає.

Державне регулювання господарської діяльності, реалізація якої все більше набуває договірних форм, направлено на стійку та ефективну діяльність з продуктивним розвитком господарського обороту.

Функціонування держави повинно гарантувати баланс приватних і публічних інтересів, а стосовно будь-яких обмежень в ринковій галузі, то повинні базуватися на нормах закону, тобто бути легітимними.

Затверджені у нормативно-правових актах засоби державного регулювання ринків у різних сферах діяльності створюють публічно-правовий порядок ринкового обміну об'єктів господарських договорів через призначення попередніх умов законної участі у договорах учасників, що стосується державної реєстрації, ліцензування, а також додаткові вимоги імперативного характеру до учасників ринку у сфері виробництва з урахуванням їх обов'язків з приводу укладання окремих договорів стосовно страхування відповідальності, відкриття у фінансових установах спеціальних рахунків, здійснення екологічного аудиту, договорів в особливих економічних зонах щодо реалізації інвестиційного проекту, договорів стосовно умов користування надрами, а також порядку укладання деяких видів господарських договорів, тобто узгодження змісту окремих договорів з відповідними органами місцевого самоврядування, державної влади, врахування механізму нетрадиційної конкуренції.

У процесі укладання господарських договорів сторони можуть встановлювати суть, зміст не лише шляхом вільного волевиявлення, а ще й на основі примірних та типових договорів. До того ж чітке нормування окремих критеріїв реалізації господарської діяльності тобто запровадження технічних правил та процедур, державного регулювання цін, механізму квотування, практично і гармонійно впливає на суть і зміст окремих договірних умов, таких як кількість, якість, ціна.

Таким чином, обов'язковим компонентом договірної структури є акт згоди, який охоплює своїм суттєвим, змістовним навантаженням як угоду, тобто угоду сторін між собою, направлену на забезпечення і гарантію реалізації приватних інтересів, так і угоду щодо здійснення представлених законодавцем імперативних вимог, додержання яких скеровано стосовно забезпечення реалізації публічних інтересів.

Надайте визначення таких понять:

Господарське договірне право, метод договірнього права, система договірнього права, аналогія права та аналогія закону, публічно-правові та приватно-правові компоненти в господарсько-договірній діяльності, джерела та принципи господарського договірнього права, поняття колізійних норм, звичаї ділового обороту, узвичаєння, свобода договору, міжнародні нормативно-правові акти, договірні відносини.

Скласти схеми:

- Господарське договірне право: предмет і метод.
- Господарське договірне право: характеристика принципів.
- Господарське договірне право: основні інститути та підінститути.
- Господарське договірне право: джерела та їх особливості.
- Порівняльна характеристика аналогії закону та аналогії права у господарському договірному праві.

Теми для написання рефератів:

1. Підприємництво: публічно-правові та приватноправові відносини.
2. Свобода договору, як основоположний принцип договірнього права.
3. Правова природа принципів господарського договірнього права: детальний аналіз.
4. Господарське договірне право: визначення та ключові інститути.
5. Джерела господарського договірнього права: Конституція України, міжнародні угоди, закони України та підзаконні нормативні акти.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. Як Ви розумієте принцип свободи договору.
2. Що є сутністю предмету господарського договірнього права?
3. Назвіть особливості методу господарського договірнього права.
4. Надайте детальний опис принципів господарського договірнього права.
5. Надайте розгорнуту характеристику міжнародним договорам, як джерелам господарського договірнього права.

Тестові завдання

1. Що таке односторонній договір?

- А) Дія однієї сторони, яка може бути виконана одним учасником.
- Б) Дія однієї сторони, яка може бути виконана кількома учасниками.
- В) Договір, за яким обидві сторони мають як права, так і обов'язки.
- Г) Договір, у якому одна сторона має тільки суб'єктивні права, а інша – лише суб'єктивні обов'язки.

2. Що є змістом договору?

- А) Умови, що стосуються відповідальності сторін.
- Б) Істотні умови договору.
- В) Умови, визначені за згодою сторін, а також ті, що є обов'язковими за законодавством.
- Г) Права та обов'язки сторін.

3. Надайте правильну відповідь, при укладанні якого договору, сторонам відоме співвідношення та діапазон прав та обов'язків сторін?

- А) Алеаторний.
- Б) Міновий.
- В) Змішаний.
- Г) Акцесорний.

4. Що означає активна множинність у зобов'язанні?

- А) Участь кількох осіб на стороні кредитора та кількох осіб на стороні боржника.
- Б) Участь кількох осіб тільки на стороні кредитора.
- В) Участь кількох осіб тільки на стороні боржника.
- Г) Виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем.

5. На стороні боржника участь декількох осіб називається:

- А) Пасивною множинністю.
- Б) Новацією.
- В) Активною множинністю.
- Г) Змішаною множинністю.

6. Суб'єктами господарської діяльності є

- А) Фізичні особи та господарські організації, що реалізують господарську діяльність та відповідно до закону зареєстровані як підприємці.
- Б) Юридичні особи та фізичні особи.
- В) Об'єднання підприємств, громадяни та підприємницькі товариства.
- Г) Установи, фізичні особи та товариства.

7. Істотні умови договору купівлі-продажу, це умови про:

- А) Ціну і предмет.
- Б) Місце та спосіб виконання.
- В) Строк, предмет та ціну.
- Г) Строк і предмет.

8. Не може бути предметом договору купівлі-продажу:

- А) Цінний папір.
- Б) Якщо вимога має особистий характер то право вимоги.
- В) Майнове право.
- Г) На момент укладення договору товар, який є в продавця або у майбутньому буде створений продавцем.

9. У сфері господарювання учасниками відносин є:

- А) Громадяни.
- Б) Споживачі.
- В) Посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування.
- Г) Господарські суб'єкти.

10. Вкажіть, що не є способом забезпечення виконання зобов'язання?

- А) Гарантія.
- Б) Неустойка.
- В) Притримання.
- Г) Аванс.

Задача 1. Виробничий кооператив з вирощування овочів та зернових культур «Мрія», на підставі підвищення цін на ринку овочів, додав до свого примірника договору щодо поставки овочів, укладеного з фермерським господарством «Соломія», зміни стосовно цін на свіжі овочі, повідомивши про цей факт в телефонній розмові з контрагентом. Фермерське господарство «Соломія» відмовилось від закупівлі овочів для переробки, за новими цінами, які були зазначені у примірнику договору продавця. Виробничий кооператив «Мрія» звернувся з позовною заявою до господарського суду про примушування фермерського господарства «Соломія» стосовно виконання умов договору поставки.

Надайте відповідь, яке рішення має прийняти господарський суд?

Чи закріплено в законодавстві порядок внесення змін до господарських договорів? Якщо так, то детально охарактеризуйте порядок зміни умов господарського договору, відповідно до законодавства України.

Задача 2. У товаристві з обмеженою відповідальністю один з учасників, володіє 52 % статутного капіталу. Через два роки діяльності товариства, учасник, який мав 52 %, вирішив вийти з ТОВ та висунув вимогу до товариства щодо негайної видачі частки у статутному капіталі.

Чи є така вимога правомірною?

Охарактеризуйте процедуру виходу з товариства з обмеженою відповідальністю, враховуючи той факт, якщо у статутному капіталі частка учасника становить менше 50 % або більше;

Надайте ґрунтовну відповідь щодо розрахунків з учасником товариства.

Що таке відчуження частки?

Задача 3. Троцько О. звернувся до Такицького М. з проханням у вільний від роботи час збудувати на власній ділянці господарське приміщення для зберігання зерна. За проханням Троцько О. був укладений письмовий договір у якому були зазначені необхідні умови, такі як сума, розрахунок та строк виконання роботи. Через три місяця Такицький М.

побудував господарське приміщення та отримав, відповідно до договору 30 000 гривень, одразу сплативши певну суму податку на доходи фізичних осіб. Але після розгляду декларації стосовно майнового стану та доходів, Такицького М. було оштрафовано на підставі, того, що він займався без державної реєстрації підприємницькою діяльністю.

Надайте відповідь, чи можна вважати діяльність Такицького М. з будівництва господарського приміщення підприємництвом?

Надайте правову консультацію даної ситуації.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змін. та доп.).
5. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 28.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змін. та доп.).
7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змін. та доп.).
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змін. та доп.).

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Вакулович Е. В. Визначення меж дії принципу свободи договору в зобов'язальному праві (на прикладі публічного договору). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 24-27. URL : http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/8.pdf.
2. Вакулович Е. В. Особливості визначення істотних умов публічного договору. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С. 88-92. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10039>.
3. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69-80.

4. Мороз О. В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf.

5. Мороз О. В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.

6. Мороз О. В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 58-64. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf.

7. Обушенко Н. М. Міжнародно-правові акти ООН як загальна концептуальна основа правосуб'єктності учасників правових відносин. *Experimental and Theoretical Research in Modern Science: the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (Toronto, Canada, October 16-18, 2024)*. Toronto, Canada : Aeropanner, 2024. С. 144-148.

8. Обушенко Н. М. Правова характеристика спільного заповіту подружжя. *Scientific research: modern challenges and future prospects: the Proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Munich, Germany, August 26-28, 2024)*. Munich, Germany : MDPC Publishing, 2024. С. 336-338.

9. Рассказова В. В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 67-70.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10.11.2011 р. № 15-рп/2011. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1.

11. Сліпченко С. О., Жорнокуй Ю. М. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.

12. Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 808 с.

13. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір. Харків : ФОП Лисняк Л. С., 2012. 736 с.

14. Ходєєва Н. В. Співвідношення публічних та приватних інтересів при здійсненні права на медичну таємницю та права роботодавця на отримання інформації про стан здоров'я працівника. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 108-113.

15. Чалий Ю. І. Режими диспозитивності в правовому регулюванні договірних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101). С. 72-83.

16. Чалий Ю. І. Цивільно-правовий договір як документ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 212-224.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційна сторінка Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua>.
2. Сервер Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Правова система Нормативних актів України (НаУ). URL : <http://www.zakon.nau.ua>.
4. Кабінет Міністрів України. URL : <http://www.state.gov.ua>.
5. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL : <http://www.kmu.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL : <http://www.minjust.gov.ua>.
7. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua>.
8. Державний комітет статистики України. URL : <http://www.ukrstat.ua>.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
10. Газета «Урядовий кур'єр». URL : <http://www.ukurier.gov.ua>.
11. Верховний Суд України. URL : <http://www.scourt.gov.ua>.

Наукові та електронні бібліотеки в Україні:

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Бібліотека банківської справи. URL : <http://www.lib.academy.sumy.ua>.
3. Національна парламентська бібліотека України. URL : <http://www.nplu.kiev.ua>.
4. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. URL : <http://www.lsl.lviv.ua>.
5. Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького. URL : <http://www.ognb.odessa.ua>.
6. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://www.korolenko.kharkov.com>.

Міжнародні суди:

1. Міжнародний суд правосуддя (International Court of Justice). URL : <http://www.icj-cij.org>.
2. Суд правосуддя Європейських Співтовариств (Court of Justice of the European Communities). URL : <http://www.curia.eu.int>.
3. Інформація про міжнародні суди. URL : <http://www.worldcourts.com>.

ТЕМА 10. ГОСПОДАРСЬКІ ДОГОВОРИ

Практичне заняття – 2 год.

План:

1. Господарські договори: поняття, ознаки та види.
2. Форма та зміст господарського договору: види умов змісту господарського договору та строки виконання.
3. Господарське зобов'язання: поняття, підстави виникнення та припинення господарських зобов'язань.
4. Види господарських зобов'язань.
5. Господарські зобов'язання: способи забезпечення виконання.

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття

Договір в господарському договірному праві розглядають, як майнову угоду між двома або більше учасниками господарського права.

«Договір» і «господарський договір» це правові категорії, які співвідносяться як загальне та особливе.

Господарський договір і характерні його ознаки:

– **Особливий суб'єктний склад** пояснюється тим, що переважно господарські договори вчинюються за участю суб'єктів або суб'єкта господарювання. У більшості випадків сторонами в господарському договорі виступають суб'єкти господарювання, однак укладання таких договорів може відбуватися і за участю інших учасників господарських відносин це органи або організації господарського керівництва, негосподарські організації та громадяни в якості засновників господарських організацій корпоративного типу.

– **Скерованість щодо забезпечення господарської діяльності** суб'єктів договірних відносин включає кілька аспектів: матеріально-технічне забезпечення функціонування суб'єктів, реалізацію продукції, спільну діяльність, спрямовану на створення нових господарських одиниць, координацію господарської діяльності та спільне інвестування.

Це взаємопов'язано з плануванням, яке здійснюється на різних рівнях: внутрішньо фірмовим плануванням суб'єктів господарських відносин, планами держави щодо суб'єктів, що функціонують на основі державної форми власності, а також плануванням комунальних підприємств та організацій, що діють у межах комунальної форми власності. Дана ознака господарських договорів поєднана з попередньою на підставі відображення специфіки господарської діяльності тобто її систематичності, яка потребує планування як обов'язкового компонента організації даної діяльності.

– **Поєднання майнових та організаційних компонентів у господарському договорі.** Задля захисту прав споживачів та загальноекономічних інтересів вводяться обмеження договірної свободи. Це проявляється в ухиленні від принципу рівності сторін, зокрема в державних контрактах, договорах, що укладаються в межах рамочних угод, а також у договорах приєднання.

Таким чином, **господарський договір** це закріплені в особливому правовому документі на основі угоди майново-організаційні зобов'язання суб'єктів господарських відносин, тобто сторін, скеровані на обслуговування тобто забезпечення їх господарською функціональністю або господарською необхідністю з урахуванням загальногосподарських інтересів.

Господарські договори та їх види:

За ознакою підстав утворення договірних зобов'язань:

- плановані договори;
- регульовані договори.

У договірних відносинах за ознакою взаємного стану сторін:

- вертикальні;
- горизонтальні.

За строками дії:

- довгострокові договори;
- середньострокові договори;
- короткострокові договори;
- разові договори.

Залежно від підстав (економічного змісту та юридичних ознак):

- договори на реалізацію майна;
- договори на передачу майна в користування;
- підрядні договори;
- транспортні договори;
- договори на надання банківських послуг;
- договори на надання інших послуг;
- договори про спільну діяльність;
- засновницькі договори.

Залежно від тривалості використання у сфері господарювання або підприємництва:

- традиційні договори,
- новітні договори.

Залежно від ступеня складності:

- прості договори,
- комплексні (складні) договори.

Залежно від призначення в контексті господарських зв'язків:

- генеральні договори або рамочні контракти,
- субдоговори.

За ознакою наявності умов, обставин або неможливості корегування договірних умов:

- некореговані договори;
- типові договори;
- договори приєднання;
- кореговані договори.

При встановленні господарського зв'язку у разі застосування попередніх переговорів договірні відносини оформляються між їх суб'єктами за допомогою двох категорій договорів:

- попередній договір;
- основний договір.

Залежно від того, яка складова переважає в господарському договорі – майнова чи організаційна, розрізняють **майнові та організаційні договори**.

Зміст господарського договору формують умови, визначені угодою сторін, які спрямовані на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань. Це можуть бути умови, погоджені сторонами, а також ті, які затверджуються ними відповідно до законодавства та є обов'язковими для договору.

За юридичним значенням види умов змісту господарського договору:

- істотні;
- звичайні;
- випадкові.

При укладенні господарського договору сторони повинні обов'язково узгодити такі істотні умови, як предмет договору, ціна та строк його дії. Ці умови є ключовими, і договір не вважається укладеним, доки не досягнута згода щодо кожної з них.

Щодо предмета договору, в ньому має бути зазначено номенклатуру, найменування, кількість, асортимент продукції, види робіт чи послуг, а також вимоги до їх якості. Нормативні акти визначають обов'язкові вимоги до якості предмета договору, яких сторони повинні дотримуватися. Крім того, умови, що забезпечують захист і охорону інтересів кінцевих споживачів товарів і послуг, мають бути виконані в повному обсязі.

Законодавчо встановлюються строки виконання договору, але сторони також можуть погоджувати ці строки. В окремих випадках, наприклад, у державних замовленнях або актах централізованого планування, строк може бути визначений певним періодом або конкретною датою.

Строк дії господарського договору означає період, протягом якого існують зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. Існують договори з фіксованим строком дії та договори, де строк визначений моментом виконання вимог.

За допомогою домовленості сторін у договорі встановлюється ціна. В окремих випадках, встановлених законом, використовуються ціни, встановлення або регулювання яких здійснюється уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Форми господарських договорів:

- усна форма;
- письмова форма, яка в свою чергу поділяється на повну письмову та на скорочену письмову форму господарського договору;

- типова форма;
- стандартний договір як бланк у якому зміст та порядок заповнення визначені нормами, встановленими законодавчими актами або на їх основі суб'єктом господарських відносин;
- нотаріальна форма.

Виникнення зобов'язання у сфері господарювання між суб'єктом господарювання та іншим учасником або учасниками відносин, слід розуміти, як **господарське зобов'язання**.

На підставі господарського зобов'язання учасник (зобов'язана сторона) зобов'язаний здійснити дію управлінсько-господарського або господарського характеру в інтересах іншого учасника (сплата грошей, виконання роботи, передача майна тощо) або утримання від дій, а з боку іншого учасника (управлена сторона) право вимагання виконання обов'язку від зобов'язаної сторони.

Суб'єкти господарювання, а саме управлена сторона тобто кредитор та зобов'язана сторона – боржник є суб'єктами зобов'язання. Кредитора можна розглядати, як особу, яка має право вимоги від свого контрагента або боржника на реалізацію дії або дій чи утримання від дії/дій. Боржник це особа, яка в інтересах кредитора зобов'язана реалізувати певну дію або ряд дій чи утриматись від їх реалізації.

Зміст господарського зобов'язання проявляється в комплексі суб'єктивних прав і суб'єктивних обов'язків його суб'єктів.

Згідно зі статтею 174 Господарського кодексу України, господарські зобов'язання можуть виникати на таких підставах:

- безпосередньо за законодавством або іншими нормативно-правовими актами, що регулюють господарську діяльність;
- на основі нормативно-правових актів у сфері управління господарською діяльністю;
- в результаті укладення господарського договору або інших договорів, передбачених законом або не заборонених ним, що не суперечать законодавству;
- через завдання шкоди суб'єкту господарювання чи його придбання/збереження майна без достатніх підстав за рахунок іншої особи;
- через створення об'єктів інтелектуальної власності чи інших дій учасників, а також у результаті подій, з якими закон пов'язує виникнення правових наслідків у сфері господарювання.

Припинення господарського зобов'язання є кінцевою стадією його існування, де правоприпинені юридичні факти слугують підставами для його припинення.

До підстав припинення господарських зобов'язань відносяться:

- розірвання господарського зобов'язання;
- визнання його недійсним за рішенням суду.

Розірвання господарського зобов'язання може відбутися як за згодою сторін, так і через рішення суду, або за визнанням судом зобов'язання недійсним. Якщо зобов'язання розірване або визнане недійсним судом, воно може припинитися повністю або частково, з визначенням дати, з якої рішення набирає чинності.

Надайте визначення таких понять:

Господарське зобов'язання, суб'єкти зобов'язання, кредитор, боржник, підстави виникнення господарських зобов'язань, припинення господарського зобов'язання, види господарських зобов'язань, організаційно-господарські зобов'язання, майново-господарські зобов'язання, соціально-комунальні зобов'язання, публічні зобов'язання суб'єктів господарювання, способи забезпечення виконання зобов'язань, господарські договори, види господарських договорів, зміст господарського договору, форми господарських договорів.

Скласти схеми:

- Підстави виникнення та припинення господарських зобов'язань.
- Види господарських зобов'язань.
- Способи забезпечення виконання зобов'язань.
- Ознаки господарського договору.
- Види господарських договорів.

Теми для написання рефератів:

1. Поняття та види господарської діяльності: загальна характеристика.
2. Господарські правовідносини: їх ознаки та види.
3. Державна підтримка підприємства: поєднання економічних, правових та управлінських функцій.
4. Суб'єкти господарських правовідносин: поняття, ознаки та види.
5. Державна реєстрація суб'єктів господарювання: загальні умови створення суб'єктів господарювання, установчі документи та правове значення державної реєстрації.

Теоретичні питання для самоконтролю:

1. В чому полягає державне регулювання підприємницької діяльності, надайте розгорнуту відповідь.
2. Охарактеризуйте спрощену систему оподаткування.
3. Вкажіть, які необхідно подати документи стосовно державної реєстрації юридичних осіб як суб'єктів господарювання.
4. Що таке господарське зобов'язання? Охарактеризуйте підстави виникнення господарських зобов'язань.
6. Надайте ґрунтовну відповідь щодо поняття господарського договору та порядку укладання господарського договору.

Тестові завдання

1. Не утворюються організаційно-господарські відносини:

- А) За договором поставки при взаємодії постачальника і покупця.
- Б) На підставі видачі ліцензій та інших дозволів.
- В) На підставі поновлення платоспроможності суб'єктів підприємства або визнанні цих суб'єктів банкротами.
- Г) Наданні суб'єктам господарювання дотацій та пільг.

2. Виникнення внутрішньогосподарські відносини відбувається:

- А) При забезпеченні вільної економічної конкуренції.
- Б) При взаємодії між органами управління підприємства.
- В) На підставі захисту прав споживачів.
- Г) За договором перевезення при взаємодії вантажовідправника та перевізника.

3. Визначте чи є суб'єктами господарювання – держава, органи державної влади та органи місцевого самоврядування?

- А) Однозначно це органи державної влади та органи місцевого самоврядування.
- Б) Ні.
- В) Так, але лише у випадках передбачених законом.
- Г) Так.

4. Для державної реєстрації документи надаються:

- А) Не встановлено законом.
- Б) Однозначно в електронній формі.
- В) Однозначно у паперовій формі.
- Г) Як у паперовій, так і у електронній формі.

5. Визначте хто не може бути заявником з приводу реєстрації суб'єкта господарювання в якості юридичної особи:

- А) Реєстратор.
- Б) Уповноважена учасниками особа.
- В) Засновники.
- Г) Засновник.

6. Визначте установчий документ акціонерного товариства?

- А) Статут.
- Б) Засновницький договір.
- В) Договір приєднання.
- Г) Рішення щодо утворення.

7. Зазначте, що за своїм характером право власності є:

- А) Це не визначено законом.
- Б) Може бути або відносним, або абсолютним.
- В) Абсолютним.
- Г) Відносним.

8. Визначте кому належить майно на праві господарського відання:

- А) Філіям.
- Б) Державним комерційним підприємствам.
- В) Фізичним особам – підприємцям.
- Г) Казенним підприємствам.

9. Визначте підставу належності майна фізичним особам-підприємцям:

- А) На праві довірчої власності.
- Б) На праві оперативного управління.
- В) На праві господарського відання.
- Г) На праві власності.

10. Визначте строк позовної давності для стягнення пені встановлений законодавством:

- А) 2 роки.
- А) 3 роки.
- Б) 6 місяців.
- В) 1 рік.

Задача 1. Міністерством охорони здоров'я України, яке знаходиться у м. Києві, було видано наказ, з наступною реєстрацією у головному управлінні юстиції м. Києва.

Надайте відповідь щодо реєстрації наказу, відповідає ця дія чинному законодавству України чи ні?

Який існує порядок стосовно державної реєстрації нормативно-правових актів як міністерств так і інших органів виконавчої влади, надайте розгорнуту відповідь.

Задача 2. Товариство з обмеженою відповідальністю «Зерно України» на підставі зміни місцезнаходження, яке було закріплено у статуті, надало необхідні документи для перереєстрації державному реєстратору. Державний реєстратор доповів Товариству про відмову щодо перереєстрації, стверджуючи про відсутність підстав стосовно перереєстрації, тому що Товариство хоч і змінює місце розташування, але в межах одного адміністративного району.

Обґрунтуйте чи правомірні дії державного реєстратора?

Яким чином відбувається порядок державної реєстрації так і перереєстрації?

Охарактеризуйте здійснення перереєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, назвіть підстави цієї процедури?

Як Ви розумієте принцип екстериторіальності?

Задача 3. Швейна фабрика «KLR Solutions» в місті Тернопіль надає своїм працівникам гуртожиток сімейного типу.

Чи можлива приватизація кімнат у гуртожитку?

Які потрібні документи щодо приватизації у гуртожитку кімнати?

Назвіть порядок приватизації кімнати у гуртожитку та зазначте органи влади які займаються цією процедурою.

Рекомендована література

Спеціалізована література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст. 384 (зі змін. та доп.).
5. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 28.
6. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682 (зі змін. та доп.).
7. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. №30. Ст. 1097 (зі змін. та доп.).
8. Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31-32. Ст. 263 (зі змін. та доп.).

Підручники, навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Вакулович Е. В. Визначення меж дії принципу свободи договору в зобов'язальному праві (на прикладі публічного договору). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 24-27. URL : http://apnl.dnu.in.ua/1_2020/8.pdf.
2. Вакулович Е. В. Особливості визначення істотних умов публічного договору. *Правова позиція*. 2020. № 1 (26). С. 88-92. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10039>.
3. Жорнокуй Ю. М. Свобода та обов'язковість виконання договору у цивільному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 69-80.
4. Мороз О. В. Зміст цивільно-правового договору. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 69-74. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/2_2022/11.pdf.

5. Мороз О. В. Строк як істотна умова цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2021. № 2(34). С. 117-121.
6. Мороз О. В. Укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сільськогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 58-64. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/10.pdf.
7. Обушенко Н. М. Міжнародно-правові акти ООН як загальна концептуальна основа правосуб'єктності учасників правових відносин. *Experimental and Theoretical Research in Modern Science: the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (Toronto, Canada, October 16-18, 2024)*. Toronto, Canada : Aeropanner, 2024. С. 144-148.
8. Обушенко Н. М. Правова характеристика спільного заповіту подружжя. *Scientific research: modern challenges and future prospects: the Proceedings of the 1st International scientific and practical conference (Munich, Germany, August 26-28, 2024)*. Munich, Germany : MDPC Publishing, 2024. С. 336-338.
9. Рассказова В. В. Припинення окремих видів зобов'язань відступним. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 67-70.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Степаненка Андрія Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) від 10.11.2011 р. № 15-рп/2011. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 1.
11. Сліпченко С. О., Жорнокуй Ю. М. Корпоративні правовідносини: монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с.
12. Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навч. посібник. Харків : Право, 2017. 808 с.
13. Спасибо-Фатеева І. В. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір. Харків : ФОП Лисняк Л. С., 2012. 736 с.
14. Ходєєва Н. В. Співвідношення публічних та приватних інтересів при здійсненні права на медичну таємницю та права роботодавця на отримання інформації про стан здоров'я працівника. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 108-113.
15. Чалий Ю. І. Режими диспозитивності в правовому регулюванні договірних відносин. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101). С. 72-83.
16. Чалий Ю. І. Цивільно-правовий договір як документ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 212-224.

Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційна сторінка Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua>.
2. Сервер Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.gov.ua>.
3. Правова система Нормативних актів України (НаУ). URL : <http://www.zakon.nau.ua>.
4. Кабінет Міністрів України. URL : <http://www.state-gov.ua>.
5. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL : <http://www.kmu.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL : <http://www.minjust.gov.ua>.
7. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua>.
8. Державний комітет статистики України. URL : <http://www.ukrstat.ua>.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
10. Газета «Урядовий кур'єр». URL : <http://www.ukurier.gov.ua>.
11. Верховний Суд України. URL : <http://www.scourt.gov.ua>.

Наукові та електронні бібліотеки в Україні:

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>.
2. Бібліотека банківської справи. URL : <http://www.lib.academy.sumy.ua>.
3. Національна парламентська бібліотека України. URL : <http://www.nplu.kiev.ua>.
4. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. URL : <http://www.lsl.lviv.ua>.
5. Одеська державна наукова бібліотека ім. О. М. Горького. URL : <http://www.ognb.odessa.ua>.
6. Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. URL : <http://www.korolenko.kharkov.com>.

Міжнародні суди:

1. Міжнародний суд правосуддя (International Court of Justice). URL : <http://www.icj-cij.org>.
2. Суд правосуддя Європейських Співтовариств (Court of Justice of the European Communities). URL : <http://www.curia.eu.int>.
3. Інформація про міжнародні суди. URL : <http://www.worldcourts.com>.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Поняття, предмет та метод договірної права.
2. Принципи договірної права та їх закріплення у чинному законодавстві.
3. Система договірної права та характеристика його основних інститутів (складових).
4. Джерела договірної права України.
5. Поняття та правова природа правочину. Види правочинів.
6. Поняття зобов'язання і договору, їх співвідношення.
7. Поняття підприємницького (господарського) договору та функції договору у підприємницькій (господарській) діяльності.
8. Класифікація договорів.
9. Форма підприємницького договору та наслідки недотримання форми договору.
10. Порядок укладення господарських договорів.
11. Зміст господарського договору.
12. Підстави та наслідки визнання договорів недійсними і неукладеними.
13. Підстави та порядок внесення змін до договору.
14. Порядок та підстави розірвання договору за законодавством України.
15. Поняття виконання договірних зобов'язань та порядок виконання умов договору.
16. Заміна осіб у договірному зобов'язанні. Випадки обмеження зміни осіб.
17. Підстави та порядок припинення договірних зобов'язань.
18. Загальна характеристика способів забезпечення виконання договірних зобов'язань.
19. Неустойка як спосіб забезпечення виконання договірної зобов'язання.
20. Поручка та гарантія як способи забезпечення виконання договірної зобов'язання.
21. Завдаток як спосіб забезпечення виконання договірної зобов'язання.
22. Застава як спосіб забезпечення виконання договірної зобов'язання.
23. Притримання майна боржника як спосіб забезпечення виконання договірної зобов'язання.
24. Відповідальність за порушення договірних зобов'язань у сфері підприємництва за Господарським та Цивільним кодексами України.
25. Відшкодування збитків у разі порушення договірних зобов'язань. Співвідношення відшкодування збитків та неустойки.
26. Порядок стягнення неустойки в разі порушення умов договору.
27. Загальна характеристика договору купівлі-продажу та його види.
28. Загальна характеристика договору роздрібної купівлі-продажу.
29. Порядок заняття торговельною діяльністю і правила обслуговування населення.

30. Відповідальність суб'єктів підприємництва за порушення правил торговельної діяльності і торговельного обслуговування покупців.
31. Поняття та ознаки оптової купівлі-продажу.
32. Поняття та значення товарних бірж, порядок їх створення та функціонування.
33. Договір поставки, його сторони та істотні умови.
34. Договір контрактації сільськогосподарської продукції.
35. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.
36. Міжнародні правила тлумачення торговельних термінів «ІНКОТЕРМС».
37. Договір міни: поняття та особливості.
38. Договір безоплатної передачі (дарування).
39. Приватизація державного та комунального майна в Україні.
40. Особливості укладання договору купівлі-продажу в процесі приватизації та його зміст.
41. Порядок закупівлі товарів, робіт та послуг за державні кошти, відповідальність за його порушення.
42. Поняття, предмет та зміст договору найму (оренди).
43. Загальна характеристика прав та обов'язків сторін за договором оренди.
44. Порядок визначення розміру орендної плати та порядок внесення плати за користування орендованим майном.
45. Договір оренди будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) житла.
46. Особливості використання предмета оренди, зміна порядку використання орендованого майна.
47. Підстави для відмови від договору оренди та розірвання договору оренди.
48. Види договорів найму (оренди). Поняття договору прокату та особливості правового регулювання.
49. Особливості оренди державного і комунального майна.
50. Договір лізингу, істотні умови договору лізингу та його види.
51. Особливості договору фінансового лізингу.
52. Концесійний договір: поняття, сторони, істотні умови та їх види.
53. Поняття та види договорів про виконання робіт.
54. Загальна характеристика договору підряду, порядок його укладення, зміни та припинення.
55. Особливості договору підряду на капітальне будівництво.
56. Правове становище замовника, підрядника і субпідрядника. Передання результату робіт.
57. Істотні умови договору будівельного підряду.
58. Особливості договору підряду на проектні та пошукові роботи.
59. Загальна характеристики договорів про надання послуг.
60. Відмежування договорів про надання послуг від договорів про виконання робіт.

61. Агентські відносини у сфері господарювання, сторони та предмет договору.

62. Поняття та зміст договору доручення.

63. Особливості договору комісії за законодавством України.

64. Договір консигнації.

65. Договір зберігання, його істотні умови та форма.

66. Спеціальні види зберігання: зберігання речей у готелях, камерах
4. схову, охорона майна державними організаціями, нотаріусом тощо.

67. Особливості зберігання на товарному складі.

68. Договір страхування та його види.

69. Основні страхові поняття: страховий ризик; страховий випадок; страхова сума; страхова премія; франшиза; суброгація.

70. Транспортні договори та їх види.

71. Поняття і види договору перевезення вантажів.

72. Істотні умови договору перевезення вантажів. Перевізні документи та їх види.

73. Договір перевезення пасажирів і багажу.

74. Договір транспортної експедиції, сторони та істотні умови.

75. Порядок виконання договору перевезення.

76. Поняття та загальна характеристика договору позики.

77. Договір позики та кредитний договір: порівняльна характеристика.

78. Поняття та істотні умови кредитного договору.

79. Права та обов'язки сторін кредитного договору. Способи забезпечення виконання кредитних зобов'язань.

80. Договір банківського рахунку.

81. Права та обов'язки сторін за договором банківського вкладу.

82. Правове регулювання безготівкових розрахунків у підприємницькій діяльності.

83. Поняття готівкових розрахунків та порядок їх здійснення.

84. Договори про спільну діяльність.

85. Поняття договору простого товариства. Засновницький договір про створення юридичної особи.

86. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного договору.

87. Правовий статус суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх види.

88. Порядок укладання, зміни та розірвання зовнішньоекономічного договору.

89. Види зовнішньоекономічних договорів та особливості їх застосування в Україні.

90. Порядок застосування міжнародних договорів (конвенцій) при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

91. Захист прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (вирішення спорів). Міжнародний комерційний арбітраж.

КРИТЕРІЇ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

ДЛЯ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота/ Індивідуальна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 40	≤ 10	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

ДЛЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота/ Індивідуальна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 20	≤ 30	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

Критерії оцінювання аудиторної роботи здобувачів вищої освіти (денна та заочна форми навчання)

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
5	Високий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
4	Невисокий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями . Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтується на знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
3	Достатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, загалом засвоєні ; практичні навички та вміння мають поверхневий характер , потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками .
2	Недостатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не несуть істотного характеру ; практичні навички та вміння сформовані недостатньо; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки , які потребують подальшого усунення.
1	Мінімальний рівень компетентностей. Студент, не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань.
0	Незадовільний рівень компетентностей. Відсутність на занятті.

Для навчальної дисципліни «Договірне право» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: залік, стандартизовані тести, реферати, есе, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Критерії оцінювання самостійної роботи (денна форма навчання)

Бали	Вид завдання
10	Написання та публікація наукової статті у фаховому виданні (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
5	Написання та публікація тез доповіді на конференції (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
2	Підготовка мультимедійної презентації (мінімум 20 слайдів) з обраної теми. При виставленні балів до уваги беруться наступні фактори: кількість слайдів, грамотність та правильність викладення інформації, послідовність викладення інформації, наявність висновків з розглянутих питань та теми в цілому.
2	Підготовка тестових питань (мінімум 20 питань, одне питання – 4 варіанти відповіді) з обраної теми. При виставленні балів до уваги беруться наступні фактори: кількість тестових питань, грамотність та правильність написання питання та відповідей до нього.
2	Підготовка 5 практичних задач з обраної теми. При виставленні балів до уваги беруться наступні фактори: комплексність у написанні умов задачі та поставлених до неї питань чи завдання, грамотність.

Критерії оцінювання самостійної роботи (заочна форма навчання)

Бали	Вид завдання
30	Написання та публікація наукової статті у фаховому виданні (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
15	Написання та публікація тез доповіді на конференції (за наявності опублікованих матеріалів із вказівкою на наукового керівника)
5	Підготовка мультимедійної презентації (мінімум 20 слайдів) з обраної теми. При виставленні балів до уваги беруться наступні фактори: кількість слайдів, грамотність та правильність викладення інформації, послідовність викладення інформації, наявність висновків з розглянутих питань та теми в цілому.
5	Підготовка тестових питань (мінімум 20 питань, одне питання – 4 варіанти відповіді) з обраної теми. При виставленні балів до уваги беруться наступні фактори: кількість тестових питань, грамотність та правильність написання питання та відповідей до нього.
5	Підготовка 5 практичних задач з обраної теми. При виставленні балів до уваги беруться наступні фактори: комплексність у написанні умов задачі та поставлених до неї питань чи завдання, грамотність.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
	Залік	Екзамен/диференційованний залік	Оцінка	Пояснення
90-100	зараховано	Відмінно	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу засвоєний у повному обсязі; сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані в повному обсязі.
83-89		Добре	B	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний в повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, близько до максимальної.

75-82			C	«Добре» – теоретичний зміст курсу засвоєний цілком; в основному сформовані практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.
68-74		Задовільно	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний не повністю; але прогалини не носять істотного характеру; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; більшість передбачених РПНД навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять помилки.
60-67			E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовано деякі практичні навички роботи; частина передбачених РПНД навчальних завдань не виконані або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.
35-59	не зараховано	Не задовільно	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовані необхідні практичні навички роботи; більшість навчальних завдань не виконано або якість їх виконання оцінено кількістю балів, близько до мінімальної; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання).
1-34			F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не засвоєний; не сформовані необхідні практичні навички роботи; всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки або не виконані взагалі; додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не призведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні нормативні акти:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

– *акти міжнародного права:*

1. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948 р. URL : https://www.zakon.rada.gov.ua/lawsshow995_015.

2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL : https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show995_004#Text.

3. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності: Конвенція МОП від 29.06.1951 р. № 100 (ратифік. 09.06.1956 р.). URL : https://www.zakon.rada.gov.ua/lawsshow993_002#Text.

– *закони України:*

4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

7. Кримінальний кодекс України: Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

9. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22.11.1996 р. № 543/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.

11. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

12. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

13. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

14. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

15. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.

16. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

17. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1039-14>.

– *підзаконні акти:*

18. Про затвердження примірних договорів оренди державного майна: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2020 р. № 820. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2020-%D0%BF#Text>.

19. Про затвердження Типового договору оренди землі: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2004 р. № 220. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-%D0%BF#Text>.

Підручники:

1. Беляневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти). К. : Юрінком Інтер, 2006. 592 с.

2. Бичкова С. С. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник (2-ге вид., змін. та доп.). К. : КНТ, 2008. 498 с.

3. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. (2-ге вид., перероб. та доп.). Харків : Право, 2020. Т. 1. 656 с.

4. Борисова В. І., Баранова Л. М., Домашенко М. В. та ін. Цивільне право: підручник: у 2 т. (2-ге вид., перероб. та доп.). Харків : Право, 2021. Т. 2. 816 с.

5. Шевченко Я. М. Цивільне право України: Академічний курс: підручник: у 2 т. К. : Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2004. Т. 2. 408 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Берестова І. Е. Цивільне право України. Особлива частина. Договірні зобов'язання: навч. посібник. К. : НАВС, 2005. 348 с.

2. Боднар Т. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2018. 896 с.

3. Боднар Т. В. Договірні зобов'язання в цивільному праві: навч. посібник. К. : Юстініан, 2017. 280 с.

4. Дзера О. В. Договірне право України. Загальна частина: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2020. 891 с.

5. Дзера О. В. Договірне право України. Особлива частина: навч. посібник для студ. вузів. К. : Юрінком Інтер, 2019. 1200 с.

6. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: навч. посібник. (2-ге вид., перероб. і доп.). К. : Юрінком Інтер, 2008. 576 с.

Монографії та інші наукові видання:

1. Бесяневич О. А. До питання про недійсність господарських договорів. *Вісник господарського судочинства*. 2014. № 2. С. 200-207.
2. Бесяневич О. А. Договір як засіб саморегуляції господарських відносин: загальна характеристика. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 40-48.
3. Бесяневич О. А. Про види джерел господарського договірною права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 10. С. 46-55.
4. Білоус Ж. Проблеми визнання господарських договорів недійсними. *Юридична Україна*. 2014. № 11. С. 31-40.
5. Буткевич О. В. Сторони в договорі (контракті) на реалізацію інвестиційного проекту у вільній економічній зоні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 70-77.
6. Віхров О. Роль і місце організаційно-господарських зобов'язань у сучасній економіці. *Право України*. 2014. № 4. С. 53-56.
7. Волкова К. Особливості регулювання договорів доручення на управління корпоративними правами держави. *Юридичний вісник України*. 2014. № 25. С. 29.
8. Воловенко І. Неточності при складанні господарських договорів. *Довідник економіста*. 2017. № 2. С. 53-55.
9. Гетьман А. П., Борисова В. І. Договір як універсальна правова конструкція: монографія. Харків : Право, 2022. 432 с.
10. Дмитрієва Ю. Визначення поняття «договору простого товариства» та його правова кваліфікація. *Право України*. 2017. № 9. С. 96-100.
7. Договори в підприємницькій діяльності. *Податки та бухгалтерський облік*. 2014. № 15/16. С. 3-108.
8. Євстігнєєв А. Істотні умови договору за Цивільним та Господарським кодексами: порівняльний аспект. *Юридичний журнал*. 2016. № 1. С. 22-23.
9. Єфімов О. Господарський та цивільно-правовий договори у підприємницькій діяльності. *Аудитор України*. 2019. № 9/10. С. 59-63.
11. Жилінкова І. В. Договірне право: консп. лекцій. Харків : НЮАУ, 2018. 116 с.
10. Іванова К. Ю. До питання про фраздаторні правочини. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав*: матер. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч. Н. Азімова (м. Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. С. 143-147.
11. Клейменова С. До питання про систему договорів лізингу. *Вісник прокуратури*. 2016. № 8. С. 62-66.
12. Коломієць Н. Становлення господарського зобов'язання як правової категорії. *Право України*. 2016. № 4. С. 48-52.
13. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: монографія. Харків : Право, 2017. 472 с.

14. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія. К. : Ін Юре, 2018. 301 с.

15. Філатова Н. Ю., Логойко О. О. Порівняльний аналіз особливостей укладення електронних договорів в Україні і Німеччині: правові аспекти. *Правова держава*. 2020. № 38. С. 92-100.

12. Шемшученко Ю. С., Шевченко Я. М. Договір у цивільному і трудовому праві: довідник. К. : Юридична книга, 2020. Ч. 1. 280 с.

13. Шемшученко Ю. С., Шевченко Я. М. Договір у цивільному і трудовому праві: довідник. К. : Юридична книга, 2020. Ч. 2. 96 с.

Інтернет-ресурси:

1. Офіційна сторінка Президента України. URL : <http://www.president.gov.ua>.
2. Офіційний портал Верховної Ради України. URL : <http://www.iportal.rada.gov.ua>.
3. Сервер Верховної Ради України. URL : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Правова система Нормативних актів України (НаУ). URL : <http://www.zakon.nau.ua>.
5. Кабінет Міністрів України. URL : <http://www.state.gov.ua>.
6. Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL : <http://www.kmu.gov.ua>.
7. Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL : <http://www.minjust.gov.ua>.
8. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL : <http://www.minfin.kmu.gov.ua>.
9. Національний банк України. URL : <http://www.bank.gov.ua>.
10. Державна податкова служба України. URL : <http://www.sta.gov.ua>.
11. Державний комітет статистики України. URL : <http://www.ukrstat.ua>.
12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
13. Газета «Урядовій кур'єр». URL : <http://www.ukurier.gov.ua>.
14. Конституційний Суд України. URL : <http://www.ccu.gov.ua>.
15. Верховний Суд України. URL : <http://www.scourt.gov.ua>.
16. Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL : <http://www.court.gov.ua>.
17. Вищий адміністративний суд України. URL : <http://www.vasu.gov.ua>.
18. Вищий господарський суд України. URL : <http://vgsu.arbitr.gov.ua>.
19. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL : <http://vgsu.arbitr.gov.ua>.
20. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>.

Навчальне видання

**Киян Володимир Якович
Обушенко Наталія Миколаївна
Нестерцова-Собакарь Олександра Володимирівна
Фокша Лілія Володимирівна**

ДОГОВІРНЕ ПРАВО

*Навчально-методичні рекомендації
до семінарських та практичних занять*

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *А. В. Самотуга, О. М. Врублевська*

Формат 60x84/16. Друк – цифровий.

Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 5,36. Обл.-вид. арк. 5,75.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024 р.